

GAZİANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Evlilik: Modernleşme Sürecinde Kuşaklararasıda Yaşanan Değişim¹

Marriage: Change Through Generations In The Modernization Process

Elif BAŞ^{a*}

^a Öğr. Gör. Dr., Manisa Celâl Bayar Üniversitesi, Kırkağaç Meslek Yüksekokulu, Sosyal Hizmet ve Danışmanlık Bölümü, Manisa / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0001-7294-5108

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 8 Kasım 2020

Kabul tarihi: 25 Mart 2021

Anahtar Kelimeler:

Evlilik,
Kuşak,
Bireyselleşme,
Modernleşme,
Değişim

ÖZ

Bu çalışmada, iki farklı kuşaktan kadın ve erkek katılımcıların aile ve evliliği nasıl anlamlandırdıkları, evlilik hakkındaki düşünceleri ve evliliğe dair deneyimlerinin modernleşmeyle birlikte nasıl dönüştüğü ortaya koymaya çalışılmaktadır. Bu amaca yönelik olarak modernleşmenin bir göstergesi olan bireyselleşmeyi anlamaya ve açıklamaya çalışan kuramlar yoluyla konuya yaklaşılmıştır. Araştırmanın bir diğer amacı evli katılımcıların ailenin ve evliliğin kuruluşuna yönelik edindikleri deneyimlerinin ve gündelik hayat pratiklerinin kendileri tarafından nasıl algılandığını anlamaya çalışarak, buna ilişkin betimsel bir resim sunmaktır. Modernleşme boyunca dönüşümleri ele alan bu çalışmanın kuramsal çerçevesi, Bauman'ın, Giddens'in, Simmel'in, Beck ve Beck-Gernsheim'in modern dönemi içeren "bireyselleşme" yaklaşımını kapsayan düşünceleri ile Van de Kaa'nın İkinci Demografik Geçiş Kuramıyla desteklenmiştir. Nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuş saha çalışması yapılmıştır. Araştırma düşük doğurganlığın gözlemlendiği kentlerden biri olan İzmir ilinde yaşayanlarla gerçekleştirilmiş; 1. kuşaktan 12 kadın ve 12 erkek olmak üzere toplam 24 katılımcı ve 2. kuşaktan 13'ü kadın ve 10'u erkek olmak üzere toplam 23 katılımcı araştırmaya dahil edilmiştir. Genel toplamda 47 evli katılımcıyla yürütülen çalışmada derinlemesine görüşme tekniği uygulanmıştır. Kategorik hale getirilen verilerin analizinde ve yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın bulguları doğrultusunda evliliğin kuruluş aşamasında 2. kuşak katılımcıların ailelerinden daha bağımsız ve bireysel kararlar alabildikleri sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak araştırma, 1. Kuşaktan 2. Kuşağa geçerken, ilk evlenme yaşının yükseldiği, doğurganlık hızının düştüğü, doğumların ertelendiğine dair bulguların gerek bireyselleşme gerekse İkinci Demografik Geçiş Kuramı'nın iddiaları ile örtüşüğünü açıkça ortaya koymaktadır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received November 8, 2020

Accepted March 25, 2021

Keywords:

Marriage,
Generation,
Individualization,
Modernization,
Change

ABSTRACT

The main objective of this research is trying to understand and explain the intergenerational transformation of marriage in the process of modernization. This transformation has been grounded on the conceptual and theoretical framework and explained with the data obtained from the participants' interviews. The opinions of the participants in two different generations on the meaning of family and marriage, their thoughts about marriage and their experiences of marriage were evaluated in the context of the relationship between individualization, which is an indication of modernization, and family and marriage. At the same time, the theory dealt with the second demographic transition theory of Van de Kaa has been supported and the conceptual-theoretical framework of the research has been grounded in this way. Field work has been carried out using qualitative research methods. Within the scope of the field research, in-depth interviews have been carried out in Izmir with 47 married participants who are composed of 12 females and 12 males, in total 24 participants from the first generation; 13 females and 10 males, in total 23 participants from the second generation. In the interpretation of the data, content analysis technique has been used. As a result, it was found that the second generation participants were able to make individual and independent decisions at the stage of marriage. It is compatible with the approaches suggested by the theory of individualization that marriage is decided based on love. At the same time, it includes the signs that the transformation of the second demographic transition theory on the population dynamics is experienced in the second generation of participants, the first marriage age is high, the fertility rates decrease, the postponement of the births.

¹ Bu çalışma 8 Mart 2019 tarihinde Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde savunulan "Modernleşme Sürecinde Evliliğin Kuşaklararası Dönüşümü: İzmir Örneği" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

EXTENDED ABSTRACT

The subject of this research is to understand and explain the thoughts and attitudes of women and men from two generations on marriage and family based on the practices in the marriage process. The aim of the study was to question the effect of modernization on the ideas, attitudes, experiences of marriage and the meaning of marriage among married women and men. Both modern and experienced as a combination of two different values of married couples impact on the traditional lifestyle of the system in Turkey is also seen in intergenerational. Within the scope and purpose of the study, married couples from two different generations were interviewed in order to reveal the transformation related to marriage and family. The meaning of marriage, the decision-making process of marriage and the categories determined according to the views on gender roles based division of labour were analysed in connection with the theoretical and conceptual framework of the research.

The study was designed with the dimension of family and marriages of Beck and Beck-Gernsheim, Giddens, Bauman and Simmel's "individualization" specific approach which is unique to the modern era. At the same time, the Second Demographic Transition Theory of Van de Kaa (1987) has been included in the study and the subject has been discussed in detail. According to this theory, the total fertility rate began to fall below the population's replacement level of 2,1 and the reasons for the low fertility level were tried to be grounded with cultural dimensions and explained by referring to individuals' family building behaviours. In addition, traditional marriages have been replaced by the free will individuals and the age of first marriage has gradually increased. In-depth interview technique was used in the study which was based on qualitative research method and phenomenological research design. In-depth interviews are divided into certain categories; the study is based on these categories.

It will not be possible to say that the individualization approach, which is considered in explaining the change on families and marriages is seen at every stage of the study. To explain the theory in the case of İzmir where the study was conducted, it was observed that the second generation participants were able to make individual decisions independent of the families during the establishment phase of the marriage. At the same time, the decision of marriage based on love and love is in line with what the theory of individualization suggests. In the second generation participants, it was seen that the age of first marriage increased, fertility rates decreased and the postponement of births. This includes other signs that the Second Demographic Transition Theory has indicated the transformation of the population dynamics. It can be said that the second generation is able to make more autonomous decisions in line with the individual preferences in the basic categories such as meaning, gender roles and child raising behaviours. This situation seen more clearly especially in the participants with high educational level and socio-economic status. Participants adopting traditional values with low educational and socio-economic status can only be said to have experienced breaks. In this context, the most prominent part of individualization in families and marriages was the participants who adopted modern values and had high educational and socio-economic status. Individualization is only seen in the founding stage of marriage for the second generation participants who maintain traditional values. It can be said that they have more prone attitude to maintain the norms and values similar to the first generation after marriage. At the same time, these participants do not show a positive attitude towards women's work and they also point out that there should be a distribution of roles within the household for domestic work. Even if participants say that there is no distribution of roles in domestic work, the fact that they do these work under the guidance of their spouses requires the consideration of gender equality once again. Thus, although the family and marriage institution carries some values and norms from the past, it is transformed. Expectations about marriage are transforming and falling in love for marriage is seen as a condition. The family has ceased to be the decision-making authority during the establishment of marriages; has become a consenting position. However, it is difficult to say that individualisation experienced in all aspects of life in Turkey, compared to Western European countries. Therefore, it is seen that the tendency to individualize in a particular context has gained momentum in a certain segment; in general, it is concluded that there is a dual structure in which traditional patterns and individual preferences gain importance.

Giriş

Evlilik, bilinen tüm insan topluluklarında var olan evrensel kurumlardan biridir. Ancak, evliliğin evrensel olarak kabul edilen tek bir tanımı yoktur, çünkü aile sürekli olarak evrim geçirir ve ailenin kısmen de olsa birçok özelliği gruplara ve kültürlere göre değişir. Bu açıdan her evlilik bir resim ya da bir kar tanesi gibi eşsiz olarak görülebilir (Blankenhorn, 2009, s.11). Evlilik ve aile kurumunun taşıdığı farklı ve benzer anlamları ortaya koyabilmek için konuya ilişkin daha fazla araştırma yapılması gerekmektedir. Sosyoloji literatüründe evlilik ve aile kurumuna ilişkin çok sayıda çalışma olması ve bu alanda çalışmaların devam ediyor olması bunun bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Evliliğin kuşaklararası uğradığı anlam değişimini ortaya koymaya çalışan bu araştırma, evliliklerin tekil bir anlamı olmadığı kabulünden hareketle, modernleşme sürecinde değişen ve dönüşen evlilik yapısını, araştırmaya dâhil olan katılımcıların kendi deneyimlerinden ve söylemlerine dayanarak ortaya koymayı ve tartışmayı amaçlamaktadır. Sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında yer alan bu konuyla ilişkili sosyolojik araştırmaların yetersizliği literatürde önemli bir eksiklik olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda, bireyselleşme yaklaşımından hareket edilerek evliliğin kuşaklararası dönüşümünün ortaya konulması yoluyla bu eksiklik giderilmeye çalışacaktır. Ayrıca, bu çalışmada dönüşümlerin modernleşmenin temel kavramı olan “bireyselleşme” temelinde gerçekleştiği fikri üzerinden hareket edilmektedir. Bu fikri desteklemek adına “Türkiye’de evlilikler ve aile bireyselleşme ile nasıl bir görünüm almıştır?” sorusuna çeşitli parametrelere ilişkin istatistikler yoluyla yanıt aranmaya çalışılmıştır. Bu sorunun cevabı doğrultusunda Türkiye’de evlenme yaşının hem erkek hem de kadınlar için giderek arttığı gözlenmektedir. TÜİK verilerine göre 2001 yılında erkekler için ilk evlenme yaşı 26, kadınlar için ise 22,7 olmuştur. TÜİK 2017 verilerinde ise bu yaşlarda artış gözlenmiş ve erkekler için ilk evlenme yaşı 27,7 olurken, kadınlar için ise 24,6 seviyesine yükselmiştir. Aynı zamanda eğitim seviyesinin de yükselmesi evliliklerin ertelenmesinde etkili olan faktörler arasındadır. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2006) verilerinde araştırmaya katılanların %31’i evliliğe karar verme aşamasını “kendi seçimim, ailemin onayıyla” şeklinde cevaplarırken; 2011 yılında bu oran %41’e çıkmıştır. Beş yıllık süre içerisinde evliliğin kuruluşunda bu kararı kimin verdiğine ilişkin verilerde bir artış gözlenmiştir. Daha ayrıntılı olarak konuya eğildiğimizde Türkiye’de ilk evlenme yaşına ilişkin TÜİK verilerinde 2001’den itibaren Türkiye’nin genelinde ortalama ilk evlenme yaşının hem kadın hem de erkek için yükseldiği görülmektedir. Türkiye genelinde 2001 yılında erkekler için ilk evlenme yaşı 26 iken, bu oran kadınlar için 22,7’dir. Türkiye Aile Yapısı Araştırması (2011) verilerine göre ise ilk evliliklerin yarısından fazlası (%57) 18-24 yaş aralığında gerçekleşmiştir. Hem kadın (%60) hem de erkeklerin (%54) çoğu ilk evliliklerini 18-24 yaş aralığında yapmıştır. İlk evlenme yaşı düştükçe bireylerin eğitim, meslek ve gelir gibi kaynaklara sahip olma ve/veya ulaşma ihtimalleri düşmektedir. Ayrıca, bireylerin eğitim, gelir seviyesi yükseldikçe ilk evlenme yaşı artmaktadır (Beşpınar ve Beşpınar, 2017, s. 118).

Bunların yanında kadınların istihdama katılım oranları TÜİK (2017) verisine göre %29,3 olarak önceki yıllara kıyasla artmış, kadınların ekonomik özgürlüklerini kazanarak evliliği belli bir süre ertelemelerine neden olmuştur. Kadın istihdamının yıldan yıla artması bireysel ve toplumsal açıdan gelişimin sağlanmasında ve kalkınmanın gerçekleşmesinde önemli bir yere sahiptir. Böylece yaşanan bu sosyo-ekonomik ve demografik değişimler Koç’un (2014) da belirttiği gibi kaçınılmaz olarak aile yapısını da etkilemiştir. Aynı zamanda Beşpınar ve Beşpınar’a (2017) göre Türkiye’de geleneksel örüntülerin yanında bireysel tercih ve kararların önem kazandığı ikili bir yapı bulunmaktadır. Dolayısıyla Türkiye’de tarihsel süreç içerisinde aile bir takım değerleri sürdürmeye devam etmekte ancak bir dönüşüme de uğramaktadır. Eğitim düzeyi yükseldikçe, sosyo-ekonomik statü arttıkça bireyler kendi tercihleriyle evlenmektedirler. Aileye ilişkin beklentiler ve düşünceler dönüşmekte, evlenmek için aşk ve

sevgi gerekli olan koşullar arasında sıralanmaktadır.

Çalışmada sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan nitel araştırma yöntemlerinden faydalanılmıştır. Nitel araştırmada araştırma konusu insan, grup vb. nesne değildir; araştırmanın konusu öznedir. Bu özne sosyal dünyanın inşa edilmesinde söz sahibi olmaktadır. Öznelerin ilişkilerinin ürünü olan sosyal dünyanın anlamı özneler tarafından ilave edilmektedir (Bal, 2016, s. 72). Benzer biçimde bu araştırmada, toplumsal olgular arasında sıralayabileceğimiz aile ve evliliğe dair bireylerin öznelliklerini açığa çıkarmak ve yorumlamaya çalışmak bağlamında nitel araştırma yöntemine başvurulmuştur. Anlama ve yorumlamayı esas alması nedeniyle nitel araştırma, içerden gözlemi, empati ile görüşmeyi ve yeniden inşa edilen bilginin araştırmacı tarafından yorumla zenginleştirilmesini öngörür. Bununla birlikte araştırma verilerinin yorumlanmasında içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analiziyle veriler tanımlanmaya, verilerin içinde saklı olabilecek gerçekler ortaya çıkartılmaya çalışılmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 259). Çalışmada başvuru içerik analizi ile ortaya çıkartılan kategoriler ve temalarla farklı iki kuşaktan katılımcıların temsil ettikleri evlilik yaşamının toplumsal düzlemde nasıl bir dönüşüme yol açtığı çözümlenmiştir. İçerik analizinden faydalanılarak bireylerin evlilik fenomenine dair inşa ettikleri yeni anlamlara niteliksel bir analiz yöntemiyle ışık tutulacaktır. Katılımcılar tarafından ifade edilen görüşler doğrultusunda aile ve evliliğe dair yaklaşımların içinde barındırdıkları anlamlar kullanılan araştırma yöntemiyle deşifre edilmeye çalışılmıştır. Aileye ve evliliğe ilişkin kavramların çalışma boyunca kullanılması, temaların belirlenmesinde etkili olmuştur.

Evliliğe yönelik düşünceler bireylerin içinde büyüdükleri sosyal ortama göre şekillenmektedir. Evliliğe ilişkin deneyimler de bireylerin içinde yaşadıkları kültürün norm ve değerleri bağlamında belirli bir anlam kazanmaktadır. Evlilik, içinde yaşanan kültürün ona atfettiği anlama göre bireyin zihninde şekillenmektedir. Fenomenolojik yaklaşımla, katılımcıların evlilikle ilgili deneyimlemeleri, bu deneyimleri nasıl yorumladıkları, bu deneyimlere ne gibi anlamlar yükledikleri modernleşmenin getirdiği toplumsal dönüşümün etkisi de göz önünde bulundurularak elde edilen veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Yaşanan hızlı değişimin devamında yeni paradigmlar, yeni kavramlar ve yaklaşımlar ortaya çıkmaya başlamıştır. 1980'lerden sonra dünya genelinde aile kurumunda ve evlilik anlayışında birtakım değişimler gözlemlenmeye başlamıştır. Ayrıca, ilk evlenme yaşının yükselmesi, evlilik oranlarında görülen azalma, boşanma oranlarının artması, doğurganlığın azalması gibi eğilimler, geleneksel aile yapısının çözülmeye başladığının bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaya başlamıştır. Bunun yanında kadının işgücüne katılım oranlarının artması, ekonomik bağımsızlığın kazanılmasıyla aileye alternatif yeni yaşam biçimleri daha da görünür olmaya başlamıştır (Cherlin, 2004, s. 849; Irwin, 2000, s. 9; Scott, 2006, s. 3). Bu bağlamda araştırmanın temel sorunsalı, aile ve evlilikte meydana gelen dönüşümü yukarıda sıralanan sosyo-ekonomik ve demografik değişimler göz önünde bulundurularak iki farklı kuşaktan katılımcıların görüşleri doğrultusunda bireyselleşme kavramıyla anlamaya dayanmaktadır. Evlilik, ekonomik ilişkilerin kesişme noktası ve mahrem ilişkinin yaşandığı ortam olmaktan çıkıp bireyciliğin, romantik aşkın, kişisel arzu ve hazzın yükseldiği bir boyuta ulaşmıştır.

“Modernliğin sonuçları bağlamında ele alındığında ailenin, evliliğin alanı değişime uğramış mıdır, uğramış ise bu nasıl gerçekleşmiştir?” Çalışma, bu temel araştırma sorusuna yanıt arama isteği ile biçimlenmiştir. Bu çabaya girilirken bireyselleşme yaklaşımının aile ve evliliğe ilişkin görüşlerinden faydalanılmıştır. Çalışma bu yönüyle, bireyselleşme argümanının içeriğini oluşturan dinamikler ile katılımcıların evlilikle ilgili toplumsal, kültürel yaşamlarında tecrübe ettiği ilişkileri birlikte ele almaktadır. Sözü edilen bu değişimleri daha net açıklamak için ve araştırma bulgularını anlama açısından tamamlayıcı olacağı düşünülen evlilik biçimlerini açıklayarak/anlatarak konu ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde, bu değişimin itici

gücü olan bireyselleşme kavramına ilişkin Simmel, Bauman, Beck ve Beck-Gernsheim'in görüşlerine yer verilerek evliliğin dönüşümüne ilişkin kuramsal bir zemin oluşturulacaktır. Son olarak da alan araştırmasından elde edilen bulgular çalışmanın amacı doğrultusunda analiz edilmiştir.

Evlilik Biçimleri

Alanyazında birden fazla evlilik biçimiyle karşılaşılmaktadır. Bunlar arasında, konunun amacıyla sınırlandırılmış olduğu üzere, "görücü usulü evlilikler", "akraba evlilikleri", "anlaşarak evlenme", "aşk evlilikleri" gibi evlilik biçimlerine çalışmada yer verilmiştir. İnsanlarda eş seçimi, bireyin toplumdaki yerini, yaşantısını ve geleceğini etkileyen önemli ve karışık bir süreçtir. Eş seçme kararı ile birey artık bundan sonrakini hayatını kimle nasıl sürdüreceğine karar vermiş olmaktadır (Yıldırım, 2017, s. 1-2). İnsan neslinin devamı, evlilik olgusunun gerçekleşmesine ve aile çatısının kurulmasına bağlıdır. Aile çatısını oluşturan evlenme biçimleri toplumun; değer yargılarına, sosyal ve ekonomik yapısına, kırsal kesimlerdeki ve kentlerdeki yaşam biçimlerine göre farklılıklar göstermektedir (Sezen, 2005, s. 185).

Gelenekselliğin baskın olduğu yörelerde görülen evlenme biçimlerinin başında *görücü usulü ile evlenme* (arranged marriage) gelmektedir. Bu evlenme biçiminde evlenecek kadını seçme eylemi genç erkeğin annesi, babası veya yakınları tarafından başlatılmaktadır. "Evlenme işine, 'görücü' denilen ve erkeğin ailesi tarafından seçilen kadınların kız evini ziyareti ile başlanır. Erkeğin annesi, kız kardeşi, akrabalar ve komşu kadınlar bu grubun içerisinde yer alır. Eğer ki erkeğin ısrarla üzerinde durduğu bir aday yoksa evlenecek kadını beğenme yetkisi görücü ekibine bırakılır" (Sezen, 2005, s. 186). Geleneksel evlilik modeli; ağırlıklı olarak ailelerin düzenlediği, görücü usulüne dayanan ve ekonomik dayanışma, soyun adını sürdürme, aileler arasındaki anlaşma temelinde kurulan bir düzendir (Fişek, 2018, s. 28).

Türkiye Aile Yapısı Araştırması'nda (2011); Türkiye'deki evliliklerin %42,4'ü görücü usulüyle, kişinin kendi kararlarıyla yapıldığı görülürken, %41'inin ise kendi seçimi ve ailesinin rızasıyla yapılmış olduğu anlaşılmaktadır. Çalışmada görücü usulüyle ilgili seçeneklerin tamamı toplandığında evliliklerin yarısından fazlasının (%51,3) bu evlenme şekliyle yapıldığı, dolayısıyla görücü usulü yoluyla evlenmenin hala çok yaygın olduğu belirtilebilir.

Bir endogamik (içeriden) evlenme biçimi olan *akraba evlilikleri* (consanguine family), aile kurumunun en eski biçimleri arasında yer almaktadır. Endogamideki temel amaç, grup içi düzenin ve birliğin korunması, aileler arası bağın güçlendirilmesi ve mülkiyetin parçalanmamasıdır. Morgan'a (2015, s. 538) göre "bu aile biçimi, grup içindeki öz ya da sosyal kardeşler arasında yapılan evlenmelere dayanmaktadır". Türkiye'de yapılan bir araştırmaya göre akraba evlilikleri en çok birinci dereceden kuzen olan amca çocukları arasında yapılmaktadır (Tunçbilek ve Ulusoy, 1987, s. 9). Sıklıkla rastlanılan evlilik türlerinden biri olan akraba evliliği, evlenecek kişinin eşini akrabaların seçmesi nedeniyle "tercihli evlilik" kategorisinde de görülür (Doğan, 2009). Türkiye'de 2006 yılında akraba evliliği yapanların oranı %22 iken, 2011 yılında ise %21 olmuştur. Kentsel alanlarda oranlar daha da azalmaktadır (%19) ancak geçerliliğini halen sürdürmektedir (Beşpınar, 2014, s. 133).

Bir başka evlilik biçimi ise anlaşarak evlenmedir. *Anlaşarak evlenme*, (companionate marriage) "kişisel karar ve bireyin kendi kararlarının sorumluluğunu üstlenmeyi içermesi bakımından demokratikleşme sürecinde önemli bir ilerlemedir ve zaman içinde hızla artmıştır" (İmamoğlu, 1995, s. 39). Tanışarak anlaşarak evlenme ailelerin etkisinin azaldığı, kentlerde yaşayanların ve eğitim seviyesi yüksek olanların tercih ettiği bir evlilik türüdür. Bu evliliklerde kadın ve erkek tanışıp belli bir dönem beraber zaman geçirdikten sonra evlenmeye karar vermektedir. Görücü usulü evliliklere kıyasla, anlaşmalı evliliklerde eşler arası dostluğun,

arkadaşlığın, birlikte bir şeyler yapmanın, paylaşmanın, güvenin daha fazla olduğu, eşlerin birbirini daha çok anladığı görülmüştür (İmamoğlu, 1993, s. 61). Bireysellik fikriyle özgürleştirici aşk söyleminin birbiriyle ilişkisi, 1920'lerde beyaz, orta sınıf Amerikan çiftleri arasında ailenin ekonomik, sosyal işlevlerini yitirmesi ve geleneksel evlilik kalıplarının dışına çıkmasıyla, bireyler duygusal rahatlık ve romantik aşk yaşamaya başlamışlardır. Böylece yeni bir evlilik biçimi ortaya çıkmış ve zamanla evliliklerin kuruluşunu sağlayan bir öge haline dönüşmüştür (Davis, 2008, s. 1140).

Ülkeler modernleşip sanayileştikçe ve değişken bir nüfusa sahip oldukça, ailelerin yetişkinliğe erişen çocukları üzerindeki denetimlerini azaltmaktadır. Bununla birlikte görücü usulü evliliklere kıyasla *aşk evliliklerinin* sayısında artış olmuştur (Fox, 1975, s. 181). 18. Yüzyıldan itibaren üst toplumsal tabaka geleneksel “devletin destekçisi” olması anlamını yitirmiş olup, evliliğin denetimini yapan toplumsal yapılara bağlı gerekçeler geçersiz sayılmıştır. Böylece toplumsal uzlaşmayla yapılan evliliklerden aşk evliliklerine geçiş sağlanmış, evlilikler bağımsız kılınmış ve aile sistemi içinde evliliklere daha büyük anlamlar yüklenmiştir (Luhmann, 199, s. 217). Yani “kadın ve erkeğin ait oldukları sınıf ve sahip oldukları ünvan, ailelerin müdahil olduğu eş seçiminde etkili olurken, 18. Yüzyıldan sonra evliliğe eklenen 'aşk' duygusu, evliliği toplumsal eşitsizlikleri ve farklılıkları aşan, bireysel bir karara dayanan, gelecek merkezli bir beraberlik mertebesine taşımıştır” (Nüfusçu ve Yılmaz, 2012, s. 26). Eş seçimi kendi meşruluğunu aşk ilişkilerinde temellendirmiş olup, böylece toplumsal denetimin dışına çıkılarak evlilik antlaşması özgürce yapılmış ve toplumsal yapıdaki değişiklikler güncellenmiştir.

Özetle, görücü usulü evliliklerde, geleneksel olarak ebeveynler evlenilecek kişiyi köken, etnik köken, kast, din, ekonomik durum ve diğer özelliklere göre seçerlerken (Tekçe, 2004) günümüzde eşler arasındaki kişilerarası uyum ya da aşk, ek bir kriter olarak ortaya çıkmaktadır. Bazıları için aşk, bir eş seçiminde, diğer değerlendirmelerden daha ağır basan en önemli kriterdir. Kentleşme, sanayileşme, Batılı değerlerin giderek daha fazla benimsenmesiyle, Batı tipi evliliklerin ve bireyci değerler ile çiftler arasında eşitliğin ve yakınlığın zaman içinde arttığı gözlenmiştir (Hortaçsu, 2007).

Kuramsal Çerçeve: Bireyselleşme ve Birliktelikler

Modernleşmeyle görülen bireysel davranışlar; başta aile olmak üzere, evlilik, kadın-erkek ilişkileri ekseninde irdelendiğinde bunlara dair yapılan açıklamaların modern öncesi dönemden farklı olduğu görülmektedir. Bu farklılıkları dile getiren düşünürler arasında sıralanan Anthony Giddens, Zygmunt Bauman ve Georg Simmel, Ulrich Beck ve Elisabeth Beck-Gernsheim, bireyselleşme ve modernleşmenin vardığı yeni bir aşama olarak görülen düşünümsel modernleşmenin bir takım sosyolojik dayanakları ve toplumsal yansımalarının bulunduğunu ve bunların günümüzde daha net bir biçimde gözlemlenebildiğini ileri sürerler.

Bireysellik, modern öncesi dönemde, kişinin hırslı, kendine düşkün olması ve kendini biricik görmesini içermekteydi (Simmel, 2015, s. 211). Ancak, aydınlanmacı düşüncenin öne çıkardığı modernleşme, zaman içerisinde bireysellik kavramını da dönüşüme uğratmıştır. Bu dönemin gelişyle bireyselleşme, olumsuz anlamından sıyrılarak arzu edilen ve desteklenen bir kavrama dönüşmüştür. Bu durum evlilikler açısından da kendini görünür kılmaktadır. Nitekim modern öncesi toplumlarda evlilik, topluluk dinamiğine bağlı bir gelişmedir. Oysa ki modern dönem, iki kişi arasındaki duyguları öne çıkararak, aşk evliliklerini içerir. Bu durumda bireyselleşme, iki kişinin kendi kararlarını vermesini ve his temelinde beraberlik oluşturmalarına imkân tanımaktadır (Beck, 2014, s. 166-169).

Günümüz modernitesini akışkanlık kavramı üzerinden tanımlayan Bauman (2015, s. 220) aşk kavramının da akışkan hale geldiğini belirtmektedir. Her dönem farklı şekilde

deneyimlenen ve tanımlanan aşk fenomeni, bazı aşk biçimlerinin daha değerli olduğunu anlatmaktadır (Sousa, 2019, s. 18). Bauman da akışkan modern dönemde aşkı, çiftlerin bir süre sonra birbirlerinden kurtulmak istemesiyle ilişkilendirerek, aşkın bu dönemde değersizleştiğine işaret etmektedir. Artık, "ilişkide olma", "ilişki kurma" ya da vaat edilen "sonsuz dek" yakıştırmaları, modern dünyada işlevselliğini yitirmiş kalıp tanımlamalar arasına girmiştir (Bauman, 2012, s. 8). Ona göre partnerler, "ağa girme", "ağdan çıkma", "bağlantıda olma" gibi ciddiyetsiz şeyler yaşamaya çalışmaktadırlar. Bu ağlar, hızla kesilip atılabilir. Akışkan aşk kavramsallaştırmasına benzer biçimde geliştirilen "saf ilişki" (pure relationship), kırılabilir bir zemine sahiptir ve asla güvenin kök salamayacağı bir yapıdadır. Ayrıca bu ilişkide dışsal kriterler (akrabalık, geleneksel zorunluluklar) ortadan kalkmaktadır: ilişki sadece kişiye sunabileceği karşılıklar nedeniyle devam etmektedir (Giddens, 2014a, s. 120).

Simmel, *Metropol ve Zihinsel Hayat'ta* (2015) modern kentlerde birbirini tanımayan kişilerin, karşılaştıkları anlarda geçici ve anlık ilişkiler geliştirdiklerinden bahsederken, ilişkilerin kalıcı olmadığını ve kısa zamanda çözüldüğünü bu anlatı üzerinden sıkça vurgulamaktadır. Ona göre, bireyi kuşatan çevre ne kadar genişlerse, varlık ve eylemdeki bireysellik de o derece artmaktadır. Nitekim, Bauman (2015) da bireyselleşmiş toplumda kişilerin belirsizlik içinde kesinlik arayan, planlar yapamayan, bağlılıklar oluşturamayan bir niteliği barındırdığını söylemiştir. Modernleşmenin yol açtığı toplumsal ilişkilerdeki bu durum, aile ve evlilik alanını da etkilemiştir. Bu dönemde, bireysel özerklik (individual autonomy) ve kendi kendini gerçekleştirme (self-fulfillment) öncelikli hale gelmiş, erkeğin ailenin reisi olduğu ve kadının ev işleri ve çocuk bakımıyla uğraştığı geleneksel modelden görevler ve roller bakımından keskin hatlarla farklılaşmıştır. İlerleyen dönemde kadının özgürleşmesi, işgücüne katılımı, erkeklerin ve kadınların toplumsal cinsiyet rollerinde yaşanan değişim, devam eden serbestleşme ve yaşam biçimlerinin bireyselleştirilmesi, bu sürecin göstergeleri arasındadır (Van de Kaa, 1987, s. 6). Bu durum aile ve evlilik kalıplarının bireyselleşme eksenindeki değişiminin önemli bir anlatısıdır.

Araştırmanın Metodolojisi

Evlilik ve aile konularıyla ilgili toplumda genel kabul gören norm ve değerlerin, kuşaklar üzerinde bir dönüşüme uğrayıp uğramadığı, evliliğin evli katılımcılarca nasıl anlamlandırıldığı ortaya konmaya çalışılmıştır ve bu çabaya uygun olarak çalışmada yorumsamacı paradigmadan faydalanılmıştır. Genel olarak yorumsamacı yaklaşım, bireylerin kendi toplumsal dünyalarını nasıl oluşturduğu ve sürdürdüğüne dair anlayış ve yorumlara varmak üzere insanların doğal ortamlarında toplumsal olarak anlamlı eylemin doğrudan ayrıntılı gözlem yoluyla sistematik analizini kapsar (Neuman, 2016, s. 131). Evlilik fenomenini derinlemesine inceleyebilmek için gerçekleştirilen bu niteliksel araştırmada fenomenoloji desenine başvurulmuştur. Fenomenolojik araştırma yoluyla birkaç kişinin bir fenomen veya kavramla ilgili yaşanmış deneyimlerinin ortak anlamı tanımlanmaktadır. Bu araştırma desenindeki çalışmaların odak noktası, katılımcıların 'neyi', 'nasıl' deneyimlediklerinin ortaya çıkarılmasıdır (Creswell, 2016, s. 77).

Çalışmada görüşme tekniğinden faydalanılmıştır. Derinlemesine görüşme, bir konuşma ve ilişki başlatma sürecini kapsamaktadır. Bu nedenle ilk bakışta nasıl konuşulacağı ve dinleneceği üzerine her araştırmacının bilgilerinin yeterli olacağı düşünülse de, bu teknik beceri, duyarlılık, konsantrasyon, karşımızdakini anlama, içe bakış ve disiplini gerektirir (Kümbetoğlu, 2015, s. 72). Araştırmanın verileri, keşfe yönelik bir süreci içeren yapılandırılmamış bir görüşme türü olan derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir.

Çalışmada araştırmacının önce örnek olayların ya da kişilerin seçileceği genel kategorileri belirlediği, daha sonra her bir kategoride önceden belirlenmiş örnek olay sayısına

ulaşmak için örnek olayları seçtiği (Neuman, 2016) raslantısal olmayan kota örnekleme kullanılmıştır (Teddlie ve Yu, 2007). Kota örnekleminde (quota sampling), Miles ve Huberman'ın (1994) ifadesiyle, çalışma evreninde olan bazı spesifik özelliklerin örnekte de olması için kotalar belirlenmekte ve bunlara göre örnek oluşturulmaktadır. Çalışmada, "kuşağa" ve "cinsiyet"e göre kotalar belirlenmiştir. Bu bağlamda, örneklemin cinsiyet ve yaş kategorilerinin büyüklüklerinin birbirine yakın olmasına dikkat edilmiştir. Çekirdek örnekleme oluşturan ilk katılımcılar tanıdıklar aracılığıyla çalışmaya dahil edilmiş, görüşmelerin sonunda bu katılımcılara çalışmanın kriterlerine uygun olan ve çalışmaya katılmayı isteyebilecek tanıdıklarının olup olmadığı sorularak örnekleme genişletilmiştir. Böylece çalışma grubunun belirlenmesinde kısmen kartopu örnekleme tekniğine başvurulmuştur. Örnekleme, İzmir'in farklı bölgelerinde yaşayan ve bu anlamda farklı sosyo-kültürel özelliklere sahip katılımcılar yer almıştır. Sosyo-ekonomik heterojenliğin sağlanabilmesi için yüksek sosyo-ekonomik statü (SES) grubundan evli kadın ve erkeklerin yanı sıra, düşük SES grubundan gelenlere de yer verilmiştir. Araştırmanın örneklemini, Konak, Karşıyaka, Bayraklı, Narlıdere, Buca, Bornova, Çiğli gibi İzmir'in merkez ilçelerinin yanında farklı semt ve farklı sosyo ekonomik grupların niteliklerini yansıtacak bölgelerde oturan katılımcılar oluşturmaktadır.²

Çalışmada ilk kuşaktan 24 katılımcı, ikinci kuşaktan da 23 katılımcı olmak üzere toplamda evli 47 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. Çalışma dahilinde ilk kuşaktan, 1946-1964 arası doğanları kapsayan "Bebek Patlaması Kuşağı" (The Baby Boomers) olarak tanımlanan ve 2017 yılı itibariyle yaşları 53 ve 71 arasında değişen 24 evli kadın ve erkek ile görüşmeler yapılmıştır. İkinci kuşaktan ise 1980-1999 yılları arasında doğanları kapsayan ve "Y Kuşağı" olarak tanımlanan ve 2017 yılı itibariyle yaşları 17 ve 36 arasında değişen 23 evli kadın ve erkek ile görüşmeler yapılmıştır. İki kuşakta toplam 47 kişiyle gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların her birine sırasıyla kuşak adı (1 ya da 2 olmak üzere), cinsiyet, sıra numarası ve yaştan oluşan birer kod verilmiştir (bkz. Tablo 1). Anlatılar, anonimiteyi sağlamak için oluşturulan bu kodlarla sunulmuştur.

Tablo 1: Katılımcıların Sosyo-Demografik Özellikleri

Kod	Yaş ³	Doğum tarihi	İlk evlenme yaşı	Eğitim	Doğum yeri	Meslek-Statü
1K1, 53	53	1964	27	Üniversite	Muğla	Öğretmen
1K2, 57	57	1960	23	Lise	Bilecik	Turizm acenta sahibi
1K3, 58	58	1959	23	Üniversite	Ankara	Doktor
1K4, 68	68	1949	21	İlkokula gitmemiş	Hatay	Ev kadını
1K5, 64	64	1953	27	Üniversite	Aydın	Emekli öğretmen
1E1, 59	59	1958	28	İlkokul	Balıkesir	Emekli tornacı
1E2, 65	65	1952	22	Ön lisans	Kars	Emekli öğretmen
1E3, 63	63	1954	22	İlkokul	Erzurum	Muhtar
1E4, 61	61	1956	26	Ortaokul	Ankara	Emekli forklift operatörü
1E5, 69	69	1948	20	Üniversite	Adıyaman	Emekli mühendis
1E6, 64	64	1953	26	Üniversite	Aydın	Emekli öğretmen
1E7, 54	54	1963	23	Lise	Bitlis	Emekli teknisyen

² Modernleşmenin daha ziyade kente dair bir süreç olduğu varsayımından hareketle araştırmanın örneklemine kırsal alanlarda yaşayanlar dahil edilmemiştir.

³ Katılımcıların yaşları araştırmanın gerçekleştiği 2017 yılı baz alınarak hesaplanmıştır.

1E8, 61	61	1956	24	İlkokul	İzmir	Emekli marangoz
2K1, 36	36	1981	25	Yüksek L.	Aydın	Akademisyen
2K2, 28	28	1989	28	Üniversite	İzmir	Öğretmen
2K3, 34	34	1983	29	Ön lisans	İzmir	Ev kadını
2K4, 29	29	1988	24	Üniversite	İzmir	Bilgisayar mühendisi
2K5, 33	33	1984	32	Yüksek L.	İzmir	Öğretmen
2K6, 33	33	1984	29	Ön lisans	İzmir	Ürün geliştirme uzmanı
2E1, 27	27	1990	25	Üniversite	Bursa	Memur
2E2, 37	37	1980	27	Üniversite	Denizli	Makine mühendisi
2E3, 30	30	1987	24	Doktora	Çanakkale	Diş hekimi
2E4, 35	35	1982	27	Lise	İzmir	Serbest Meslek
2E5, 34	34	1983	31	Üniversite	Konya	Elektrik-elektronik mühendisi

Alan araştırması Temmuz 2017 ve Ocak 2018 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların seçiminde esas alınan ilke, önceden cinsiyet ve kuşağa göre belirlenmiş kategoriler içerisinde olmak üzere, diğer belli başlı sosyo-demografik değişkenler bağlamında heterojenliğin sağlanması olmuştur. Bu sosyo-demografik değişkenler; doğum yeri, yaş, eğitim durumu, ilk evlilik yaşı ve meslektir. Örneklemin oluşturulmasındaki amaç yanlılıktan uzaklaşıp heterojen bir yapıyı sergileyebilmektir. Yukarıda adı geçen iki kuşak ve iki cinsiyetten oluşmuş toplam dört kategori içerisinde yer alan katılımcıların sayısının belirlenmesinde Glaser ve Strauss (1967)'un "teorik doygunluk noktası" (theoretical saturation point) kavramına başvurulmuştur. Buna göre, katılımcıların yanıtları büyük benzerlikler göstermeye başladığında ve böylece yeni bir veri elde edilmemeye başlandığında örneklem büyüklüğünün yeterli olduğuna kanaat getirilmekte, görüşmeler sona erdirilmektedir. Kümbetoğlu için (2015, s. 98) niteliksel araştırmalarda istatistiki hesaplamalar, çıkarsamalar yapmak gibi bir amaç yer almamaktadır. Bu sebeple nitel araştırmalar araştırma evreninin parametreleri hakkında genellemelere varmaz, küçük ölçekli bir çalışma grubu ile derinlemesine ve ayrıntılı bir sonuca ulaşmayı hedefler. Veri elde etme ve onunla ilişkili olarak katılımcılara ulaşma süreci; araştırmanın ana kavram, tema ve sorunlarına ilişkin en ayrıntılı veriye ulaşıldığı zaman yani teorik doygunluk noktasına ulaşıldığında sonlandırılmıştır.

Araştırmadan elde edilen verilerin değerlendirilmesi ve yorumlanmasında nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan içerik analizine başvurulmuştur. Bu yaklaşıma göre, içerik analizi kalıpları, temaları, önyargıları ve anlamları tespit etmek amacıyla belirli bir materyalin dikkatlice, ayrıntılı ve sistematik olarak incelenmesi ve yorumlanmasıdır (Berg ve Lune, 2015, s. 380). Araştırmada ilk olarak elde edilen veriler kodlanmış, anlamlı bölümler oluşturularak, kavramsal bağlamda açıklamalar yapılmıştır. Punch'ın (2016, s. 193) belirttiği gibi kodlama, niteliksel çözümlemede ilk adımdır ve sonraki için temel oluşturur. Verilerdeki düzenlilikleri keşfetmeye yönelik çözümleme için kodlama asli bir işlemdir. Araştırmanın ikinci aşamasında ise kodlar bir araya getirilerek kategoriler oluşturulmuştur. Bu bağlamda elde edilen veriler, oluşturulan temalara göre organize edilmiş ve bu temalara göre kategorize edilerek yorumlanmıştır. Bunu yaparken, ortaya çıkan tema sayısı dikkate alınarak bir üst düzey kodlama yapılmıştır. Böylece genel düzeydeki temalar ortaya çıkarılmış ve bunlar üst tema olarak adlandırılmıştır. Bu temaların altına ise toplanan verilerin derinliğine ve kapsamına göre alt temalar yerleştirilmiştir. Birbirleri arasındaki ortak ilişkilere dikkat edilen kavramların kodlanmasıyla oluşturulan alt ve üst temalar Tablo 2'de sınıflandırılmıştır. Kategorilerin güvenilir olması, onların açık-seçik olmalarıyla ilişkilidir. Çünkü belirsiz şekilde tasarlanan kategoriler, güvenilirliği azaltmaktadır (Bilgin, 2014, s. 16). Üçüncü aşamada ise veriler

anlaşılabilir bir dille metne dökülerek yorumlanmaya çalışılmıştır. Toplanan verilere anlam kazandırılmış, bulgular arasındaki ilişkilere değinilmiş, bulgulardan birtakım sonuçlar çıkarılmıştır. Araştırmada kullanılan veri toplama tekniğinin geçerliliği de toplanan verilerin araştırmanın amacına uygun bir şekilde yorumlanmasını gerektirmektedir (Bilgin, 2014, s. 16). Böylece araştırmanın tasarımının -araştırmanın konusu ve amacı doğrultusunda- bütünsel anlamda geçerliliğinin ve güvenilirliğinin sağlanmasına dikkat edilmiştir.

Tablo 2: Verilerin Alt ve Üst Temalarla Gösterilmesi⁴

	Üst tema	Alt tema	
		a. Birinci Kuşak Açısından	b. İkinci Kuşak Açısından
A. Evliliğe Dair Anlamlandırma		A.a.a. Sevgi ve Saygı Çerçevesinde Hayatı Paylaşmak	A.b.a. Ortak Bir Dille Konuşabilmek
B. Evliliğe Karar Verme Süreci	B.1.Evlilik biçimleri	B.1.a.a. Görücü Usulü Evlilik B.1.a.b. Akraba Hemşehri Evlilikleri B.1.a.c. Tanışarak Anlaşarak Evlenme	B.1.b. a. Tanışarak Anlaşarak Evlenme B.1.b.b. Aşk Evliliği
	B.2. İdeal eş imgesi	B.2.a.a. Evine bağlı, çocuklarına sahip çıkan	B.2.b.a. Özgürlüğün kısıtlanmaması, empatinin kurulabilmesi
	B.3. Yönelim ailesinin etkisi	B.3.a.a. Aile tarafından uygun görülen kişiyle evlenmek	B.3.b.a. Kişisel tercihiyle evliliğe karar vermek
	B.4. Evlilikten beklentiler	B.4.a.a. Mutlu bir yuva, çocuk sahibi olmak	B.4.b.a. Hayata dair her şeyi paylaşabilmek, sevgi ve aşkı yaşayabilmek
C. Evliliğe Dair Yaşam Biçimi	C.1. Eşle iletişim	C.1.a.a. İletişimsizlik C.1.a.b. Her şeyin anlatılmaması, içe atma C.1.a.c. İşle ilgili konuşmama	C.1.b.a. Konuşmak: "Evlilikteki en büyük anahtar" C.1.b.b. Yoğun iş hayatı sebebiyle paylaşımın azalması C.1.b.c. İşle ilgili konuşmama
	C.2. Toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü	C.2.a.a. "Yardım" eden erkekler ve evdeki tüm işleri yapan kadınlar C.2.a.b. Çocuğun bakımından annenin sorumlu tutulması	C.2.b.a. Her işin ucundan tutan erkekler ve her şeyi paylaşan kadınlar C.2.b.b. Çocuğun bakımında ebeveynlerin her işi yapabilmesi

⁴ Tezde yer alan tüm temalara tabloda yer verilmiştir. Ancak makale içerisinde tüm temalara değinilmemiştir; sadece makalede belirtilen başlıklardaki temalara vurgu yapılmıştır. Bu sebeple ayrıntılı bilgi almak için tezin tamamına bakınız.

D. Evliliğin Toplumsal Boyutu	D.1. Eğitime ilişkin düşünceler	D.1.a.a. "Davul bile dengi dengine" D.1.a.b. Evlenirken eğitim seviyesini önemsememek	D.1.b.a. "Davul bile dengi dengine" D.1.b.b. Diplomayla değil, kişilikle evlenmek
	D.2. Çalışmaya ilişkin düşünceler	D.2.a.a. Çalışmanın verdiği huzur D.2.a.b. Eve maddi anlamda katkı sağlamak	D.2.b.a. Yoğun tempoda çalışmak D.2.b.b. Ekonomik özgürlüğün olması
	D.3. Maddi duruma ilişkin düşünceler	D.3.a.a. Paranın mutluluğun koşulu olmaması: "Sandık ve divanla evlendim" D.3.a.b. Eşin maddi durumunu öğrenmeye ve bilmeye gerek duymama	D.3.b.a. Maddiyatın önemsizliğine karşın sabit geliri olan bir işte çalışmaya verilen önem D.3.b.b. Maddiyatın önemi: "Herkesin bir hayat standardı olmalı"

Araştırmanın Bulguları

Evlilik Biçimlerine İlişkin Tercihler

Türkiye Aile Yapısı Araştırması'na (2011) göre evliliklerin yarısından fazlası (%51) görücü usulüyle yapılmaktadır. Bu türden evliliğin yaygınlığına işaret eden bu istatistikle uyumlu olarak, 1. kuşak katılımcıların büyük bir kısmı eşleriyle görücü usulüyle evlendiklerini ifade etmişlerdir. Ailenin rızasının alınmasının önemli olması katılımcıların evliliğe yükledikleri anlamlarla da paralellik taşımaktadır. Çünkü evlilik tanımlamalarında katılımcılar, çoğu zaman aileyi referans göstererek anlam dünyalarını ortaya sermişlerdir. Bununla beraber görücü usulü ile evlilik anlayışı kendi içerisinde belli kategorilere ayrılarak da ele alınmalıdır. Sadece aile büyüklerinin kararıyla tanıştırılan çiftler olabildiği gibi; evlenecek kişinin ve ailesinin onay vermesi sonucunda da tanışan/tanıştırılan çiftler bulunmaktadır. Bu sebeple, görücü usulünün anlamında da değişim yaşanmıştır. Bu evlilik türü evlenecek çiftleri sadece ailelerin bulup tanıştırması gibi dar bir anlama sıkışıp kalmamış, ayrıca çiftlerin birbirlerini tanımaları için belli bir süre görüşmelerine de izin verilen daha geniş erimli bir anlama işaret etmiştir. Bu bağlamda katılımcılara "nasıl evlendiniz?" sorusu yöneltilmiş, katılımcıların bir kısmı görücü usulüyle evlendiklerini belirtmişlerdir:

Komşunun vasıtasıyla tanıştırdılar. Ondan sonra beğendik birbirimizi ondan sonra evlendik. Mayıs'ta tanıştık, Haziran'da nişanlandık, Ekim'de evlendik. Altı ayda o kadar. Görücü usulü. Çok beklemiyor görücü usulleri.(1K5, 64)

"Görücü usulü. Kapının önünde gösterdiler, eller ayaklar buruşuk. Kilim yıkamışım babam yok annem yok halam geldi. Çıkan kapının önüne ellerimi saklıyorum ya neyse bi bakışmamız. O demiş annesine babasına sen bilirsin bana sordular benim annem babam bilir ben bilmem dedim seçme hakkımız oydu sen bilirsin sen bilirsin ama çok mutluyuz." (1K4, 68)

Hart (2011, s. 75-79), kırsal alanlarda yaşayanların görücü usulüyle evlenseler bile evlendikten sonra çiftlerin sevgiye dayalı bir ilişki geliştirebileceklerini öne sürmektedir. Aşkın "Batılı" veya "modern" olmadığını, belirli tarihsel, ekonomik ve sosyal koşullar altında ortaya çıktığına işaret ederek, "sıradan" insanların da bu duyguyu farklı yollarla (mektup yazmak, fotoğraf çekmek, telefonla konuşmak vb.) ifade ettiklerini belirtmiştir. Nitekim bir katılımcının aktardıkları Hart'ın Örselli Köyü'nde yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarını yansıtmaktadır:

Eniştem hatta hatta çok ilginç başka bir kız için gidiyorlar Bergama'ya. Bunu güzel not et. Bergama'ya gidince orda Bergama garajda annem, eniştem, eniştemin annesi karşılaşıyorlar. O benim isteyeceğim kızını o köylülerde orda. O kızı vermişler o gün de şeyi varmış onların Şerbet diyorlar ona. Siz o şerbete mi geldiniz? Yoo biz o kızı istemeye geldik, benim kayınbiraderime ee o zaman ne yapcaz. Orda gene bi Dağıstan Köyü taksicilik yapan

bir kişi var orda. O dediler Dağıstan Köy’de bizim Dilaver’in kızı var. Onu gel, görün şey yapın. Nasip öyle oldu. Sonradan gittik gördük, anlaştık. (1E1, 59)

Katılımcılar arasında yakın akraba, aile dostları, hemşehri ilişkileri gibi dar sosyal çevre içinden tanıdıkları kişiler ile evlenmeyi tercih edenler de bulunmaktadır. Bunların nedenleri arasında sosyal bağlamda güvende olma isteği bulunmaktadır. Farklı eğitim seviyelerine sahip olsalar dahi iki katılımcının yanıtlarında ortak olarak geleneklerin etkisinin baskın olduğu görülmektedir:

Tanıyorduk birbirimizi aile dostumuz, akrabalık bağımız da var zaten. Bizzat talep ettik, evlendik. Flört, nişanlılık yok. Aile dostumuz ve akrabamızı. (1E6, 64)

İsteyerek evlendik. Dayımın kızı, yabancı değil. Gönlümüz vardı. İstedik onlar da verdi. Bayıldılar zaten. Benim gibi bir delikanlıya niye kız vermesinler. Ben askere gitmişim. Askerden geldikten sonra üç beş ay sonra nişanlandık. Dokuz ay nişanlı kaldık.(1E3, 63)

2006 Türkiye Aile Yapısı Araştırması’na göre Türkiye’de evliliklerin %69’u hemşehriler arasındadır. Akraba ve hemşehri evliliği kapalı toplumlarda yaygın olarak görülen pratiklerdir. Farklı gruplar arası toplumsal ilişkilerin sınırlı olduğu, gruplar arası güven ve işbirliğinin düşük olduğu toplumlarda bireyler en yakın çevreleri olan ailelerinden kimseler ile evlenmektedir (Beşpınar ve Beşpınar, 2017, s. 133). "Geleneksel evlilik modelinde ağırlıklı olarak ailelerin düzenlediği, görücü usulüne dayanan ve ekonomik dayanışma, soyun adını sürdürme, aileler arasındaki anlaşma temelinde kurulan bir düzen söz konusudur" (Fişek, 2018, s. 28). Akraba ve hemşehri evliliklerinin de katılımcılarca başvurulan bir pratik olduğu görülmektedir:

Aynı köylüyüz, komşuyuz. Ailelerimiz birbirini tanıyor. İstemeyle, anne baba hatta ben yokken bile nişan yaptılar, dedik seni nişanladık. Ben başka yerde çalışıyordum. Seni falan kızla nişanladık ama tabi bunun eveliyatı var. İki sene istediler. Kendilerine göre düşünceleri vardı belki bilemiyorum yaş küçüktü hanım bize göre. İki sene sonra nişanlandık. Nişan dönemi uzun sürdü iki yıl. En iyi tanıma nişanlılık dönemi öyle diyeyim. (1E2, 65)

Hanım çocukluk arkadaşımız, kapı komşumuz ama kardeş gibi büyüdük zaman oldu geldikten sonra ailelerin onayıyla evlendik. Görücü usulü diyelim ona. Birbirimizi çocukluğumuzdan beri tanıyoruz ama evlilik gözüyle, nişanlı gözüyle, sözlü gözüyle bakmadık birbirimize. Büyüklerimiz uygun gördü babam rahmetli alayım mı dedi ben de önce hayır dedim, altı ay sonra evet dedim işte ondan sonra hanım hayır dedi onu ikna ettim evlendik. Flört, nişanlılık dönemi hepsi bir ay.(1E7, 54)

Akraba evlilikleriyle bireyler ve gruplar var olmanın gücünü ve kaynağını kendi içlerinde görmekte dirler. Bu durum hem bireylere yaşamlarının her alanında sosyal güvence sağlamakta olup hem de akrabalık sisteminin sürekliliğine katkıda bulunmaktadır (Altuntek, 2001). Akrabalık bağlarının güçlü olması ve dayanışmanın artması için aile içi ya da soy içi evlilikler yapılmaktadır. Bu evlilik biçimlerinin yanında ailenin rızasının alınmadığı çiftlerin birbirleriyle tanışarak anlaşarak evlendikleri evlilik türlerine de rastlanılmıştır. Her ne kadar günümüzde anlaşarak evlenmenin yeni kuşaklar tarafından benimsendiği ve yaygın olduğu ileri sürülse de katılımcılar arasında duygusal yaklaşarak evlenmek isteyen, evleneceği kişiyi tanımak isteyenler de mevcuttur. “Nasıl evlendiniz?” sorusuna verdikleri yanıtlarda bu istekleri dile getiren katılımcıların ifadeleri aşağıda yer almaktadır:

Anlaşarak evlilik. Tıp fakültesinden aynı sınıfta okuyorduk. Birlikte öğrenciydik. O dönemde anlaştık işte bi iki yıl flört dönemimiz oldu son sınıfta nişanlıydık mezun olunca da evlendik. Mezun olur olmaz evlendik. Çünkü mecburi hizmet vardı bizim zamanımızda eş kurasına gidicektik hemen kuramızı çektik işe başladık.(1K3, 58)

Anlaşarak evlilik. Arkadaş ortamında tanıştık. Flört dönemimizde oldu beş ay. Aşk evliliği idi. Aşk, kalbimle yüreğimin ikisinin olumladığı bir duygu bence evet benim buna kafamda duygularımdayatıyor dediğim bir şey. (1K1, 53)

“1K3, 58” ve 1K1, 53” örneklerinde görüldüğü gibi sosyal sermayesi, eğitim düzeyi ve gelir düzeyi daha yüksek, olan katılımcıların tanışarak anlaşma modeline başvurdukları söylenebilir. Araştırma sonuçları, bir müddet arkadaşlık ettikten sonra, birbirlerini tanıdıklarını düşünen katılımcıların duygusal yaklaşarak evlenme kararı aldıklarını ve bu şekilde yapılan evliliklerin 2. kuşak katılımcılarda daha yaygın olduğunu göstermektedir. Katılımcılara yöneltilen “nasıl evlendiniz?” sorusuna verilen yanıtlarda bu durum açıkça görülmektedir:

Anlaşmalı. Bostanlı’da çalışıyordum ben. Gusto diye bir çikolatacıda. Eşim de basketbol antrenörü. Oraya yakın bir yerde ofisleri vardı, varmış daha doğrusu. Öyle gelip geçerken görmüş. Biz zaten ilkokuldan arkadaşız normalde. Yüz aşinalığı var, öyle tanıştık yeniden. İşte bir şeyler ciddiye bindi. (2K2, 28)

Tanışarak evlenmenin başka bir versiyonunu oluşturan aşk evliliklerine hem 1. kuşakta hem de 2. kuşakta rastlanılmaktadır. 1. kuşak katılımcılarda görücü usulüyle evlenenlerin sayısı daha fazla olsa da aşk evliliği yaparak evlenenler de çalışmada yerini almıştır. Üniversite eğitimini yarıda keserek kaçarak evlenen kadın katılımcı ile küçük yaşta evlenen ancak üniversite eğitimini tamamlayan erkek katılımcının tek ortak yönü aşık olmalarıdır. Böylece aşk evliliklerinin sadece kentsel bölgelerde eğitim seviyesi yüksek bireylerce yapıldığını öne süren düşüncelere dair ezberin bozulduğu görülebilir (Fox, 1975; Özyürek, 2006). Aşkın bireysel ve özgürleştirici etkisi katılımcıların hayatlarında önemli kararların alınmasında büyük bir role sahip olmuştur. Kadın katılımcının bu uğurda eğitimini yarıda kesmesi verilen bu kararın uygulamasında bireyi edilgen bir konuma sokarken; erkek katılımcının ise verilen kararda söz sahibi olması onların eğitimlerini yarıda bırakmaları için geçerli bir sebep oluşturmamıştır. Aksine erkek katılımcılar eğitimlerini sürdürebilmiş, hayatlarına kaldıkları yerden devam edebilmişlerdir:

Birbirimize âşık olduk ve evlendik. Kaçarak diyebilirsiniz. Ben üniversiteye başladığım yıl tanışmıştık. Bu devam etti, ailem izin vermedi eşim lise mezunu olduğu için ben üniversitede okuyordum. Okulu bitirdiğimde hiç olmayacağını düşünerek biz kaçtık. Ben aşık oldum ettim, başkasını gözüm görmedi, okulda okurken bile o vardı. Ama o yaşlarda insan çok fazla yapamıyor. Detaylı düşünemiyor, büyükler bunu daha farklı görüyor ki izin vermediler. Ama yok dedim ben onsuz yaşayamam o olacak diye evlendik. (1K2, 57)

Bizim dönemimizde hep görücü usulü vardı ama biz görücü usulü evlenmedik. Çünkü yirmi yaşında talebeyken evlendik. İşaret dili gibi bir şey yani anlaşmalı o dönemde. Bir kız bir erkekle gezemez, konuşamaz, dolaşamaz falan filan. Tesadüf amcam oğlunun vasıtasıyla onlara gitmişim, evliydi amcamın oğlu. Onlarla beraberken bir pikniğe gittik. Piknikte amcam oğlu baldızı oluyor yani bacanağız amcaoğluyla. Ordan gördük birbirimizi öyle. Ondan sonra gördükten iki yıl sonra nişanlandık. İki yıl nişanlılık dönemimiz sürdü, çünkü talebesin. Demek ki 16-17 yaşlarındaydım, 16 yaşındaydım. Öyle bir gördüğümüzde birbirimize nasıl olduysa şey yaptık yani, gönül verdik. Dört yıl nişanlılık süresi. İki yıl, iki yıldan sonra nişanlılık ve ben üniversite üçüncü sınıftayken evlendik, İstanbul’da. (1E5, 69)

Romantik aşk, sonsuza dek olma, biricik ve tek olma niteliklerini taşır (Giddens, 2014b). Biricikliğin vazgeçilmezliği üzerinde duran aşk olgusu, sevginin de ötesinde bir anlamı barındırır. Aşkın eş seçimine indirgenmesiyle aşk evliliği seçime dayalı bir özgürlük idealini ortaya çıkartmıştır (Nüfusçu ve Yılmaz, 2012, s. 31). Evlilik kurumuna aşkın dahil edilmesiyle, sadece duyguların karşılıklı olarak hissedilmesi ailenin rızasına dayalı olmadan evlenebilmek için yeterli koşulları taşımaktadır. Böylece yalnız ve bireysel olma halinden aşık olunan kişiyle

Yeni bir dünyaya adım atılır ve bu dünyada eskisinden farklı olarak etraftaki her şeye farklı anlamlar yüklenilmeye başlanır. Modern dönemde kadın ve erkekler "kendi hayatlarını" arayarak, geleneksel rollerinden kurtulmaya çalışmaktadır. Toplumsal ilişkilerde yaşanan zayıflık bireyleri ikili birlikteliklere yönlendirerek, mutluluğu birlikte olduğu kişilerde aramaya itmektedir (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012). Evleneceği kişinin kendisine âşık olmasını önemseyen katılımcılar aşkın evlilik için önemli bir koşul sayıldığını imlemektedir. Toplumda evlenmek için sadece ailevi ve toplumsal özelliklere dikkat edilmediği aynı zamanda bireysel özelliklerin de önemsendiği görülmektedir. Günümüz evliliklerinin aşka dayalı olarak yapıldığını varsayan kanının geçerli olduğu, verilen yanıtlarda yansımaları bulmaktadır:

Aşk evliliği. Biz ortaokulda orta ikide tanıştık Cem'le. Orta sonda çıkmaya başladık. Zaten annemle babamın da buna benzer bir aşk hikayesi vardı onlar da annem orta ikideyken babam lise ikideyken tanışmışlar falan. Sonra uzun süre devam etti arada kısa kısa ayrılıklar oldu. (2K1, 36)

Bayağıdır birlikteydik. Aşk evliliği çünkü çok uzun süredir birlikteydik. Biz bir arkadaşımızın aracılığıyla daha lisedeyken tanışmıştık ondan sonra 2004 yılında o zaman lisede çocukluk aşkı gibi birkaç ay çıktık ayrıldık... Bir buçuk, iki yıl sonra tekrar 2006 yılında ben de üniversiteye geçtikten sonra tekrar bir iletişim kurmaya başladık... O zamandan beri birlikteyiz zaten. (2K4, 29)

2. kuşak katılımcılarda evlilik, ekonomik ilişkilerin kesişme noktası ve mahrem ilişkisinin yaşandığı ortam olmaktan çıkıp bireyciliğin, romantik aşkın, kişisel arzunun yükseldiği bir boyuta ulaşmıştır. Modern dönemde geleneksel aile yapısının çözülmeye başladığı, evliliklerde duygulara yer verildiği ve özerkliğe dayalı birlikteliklerin olduğu dönüşümlerin izlerine rastlanılmaktadır. Bu dönemde birlikte yaşama biçimleri, kimin nerede, nasıl ve ne iş yapacağı ya da cinsellik ve aşk hakkındaki fikirler daha serbest biçimde yaşanılır hale gelmektedir ya da dile getirilmektedir (Beck, 2014, s. 164). Anlatılardan yola çıkarak evlilik tercihlerine ilişkin 2. kuşak katılımcılarını 1. kuşak katılımcılardan ayrıldığı noktalar mevcuttur. 1. kuşak katılımcılarının çoğunun evlilikleri görücü usulüne dayanmaktadır. Bir kısmı eşini hiç tanımadan evlenerek tamamen ailelerin kararlarını yerine getirirken, diğer bir kısmı ise tanışarak anlaşma yolu ile evlenmeyi seçmiştir. Ancak burada altı çizilmesi gereken önemli noktalardan biri de 1. kuşak katılımcılarda aşk evliliklerinin de görülmesidir. Genel kabulün aksine, aşk evliliği yapanların sadece eğitim seviyesi yüksek ve metropolde yaşayanları kapsamadığı da ayrıca belirtilmelidir. Çünkü klasik söylemde aşk evliliklerinin toplumun modern kesimleri tarafından; anlaşmalı evliliklerinse geleneksel kesimler (Fox, 1975) tarafından yapıldığına dair yaygın bir düşünce bulunmaktadır. Çalışmanın sonucunda görülmüştür ki, modern kesimlerin yanında, gelenekseli sürdürenler de evliliklerini aşk temelinde kurabilmektedirler. Aşk evlilikleri yaptıklarını belirtenler ya da evliliğini anlatırken sevdadan, gönül işlerinden bahseden katılımcılara aşkı tanımlamaları istendiğinde, "güven" kavramıyla açıklamada bulunanlar olmuştur (*Aşk benim için güvendir en önemlisi o. Güven ve biraz heyecan 1K5, 64*). Bunun yanında aşkı "ayakların yerden kesilmesi" şeklinde vurgulayarak tanımlayanlar da çalışmada yerini almıştır (*Aşk, ayağımın yerden kesilmesi, o yaşta. 1K3, 58*). Genel bir kanı olarak da bireyler tarafından ifade edilen ilişkilerde "kaçan kovalanır" düşüncesinin görülmesi âşık olunan kişinin peşinden koşmayı, onun için mücadele vermeyi de gerektirebilir. Katılımcılar arasında benzer görüşü savunanlar bulunmakta ve bu yolla aşkın her daim yenileneceği, bitmeyeceği ve taze kalacağı inancı da geçerliliğini korumaktadır:

Aşk yani belli bir süre zaten bitme değil de onun kavramı gidiyor. Onun olması için şey olması gerekiyor hep kaçmak gerekiyor. O kaçacak sen kovalıcağın vs. Arıcak açmıcak işte ne zaman kavga tartışma ulaşamadığında telefon açılmadığında o zaman çıkıyor devreye giriyor

aşk. (2E4, 35)

Evliliğin modern öncesi dönemlerde görüldüğü gibi sadece ekonomik birlikteliğe dayalı olmadığı; bir ortaklık gibi ele alınmadığı özellikle 2. kuşak katılımcılar için geçerlidir. Modern dönemlerde evliliğin kuruluşunda yaşanan “romantik aşk” olgusunun varlığının önemsizmeden sadece ekonomik işbirliği çerçevesinde evliliklerin olabileceği düşüncesi 2. kuşak katılımcılar tarafından hükmünü yitirmiştir. Onlar için yalnızca maddi imkanların yeterli olmasıyla evliliğin sorunsuz bir şekilde sürdürülmesi mümkün değildir. Böylece 2. kuşak katılımcıların anlatılarında evliliklerde aşk olgusu vazgeçilmez bir öge haline gelmiştir ve romantik aşk kavramı evlenmek için esas alınmaktadır. Nitekim bu durum bireyselliğin arttığına işaret eden unsurlar arasında sıralanabilir. Çünkü bireyselleşme sürecinin etkileri arasında bireyin geleneksel destek ağlarından ayrılması, hayatının farklı alanında değişime yol açmaktadır (Beck, 2014, s. 141).

Evliliklerde Ailenin Etkisi

Geleneksel toplumdaki norm ve değerler, bireylerin yaşam tarzlarında önemli bir yere sahiptir. Başta aile ve evlilik konuları olmak üzere, geleneksel toplumda yaşayan bireyler bu norm ve değerlere göre hareket etmektedirler. Genellikle hanedeki çocukların kiminle evleneceğinden nasıl bir evlilik töreninin düzenleneceğine kadar birçok konuda ailenin söz hakkı bulunmaktadır. Böylece Türkiye’de evliliklerin geleneksel kodlara değer verilerek yapılmaya devam etmesi, gelenek ve göreneklerin toplum nezdinde önemini kaybetmediğinin bir göstergesidir. Çalışmada da 1. kuşak katılımcıların evliliğe karar verme sürecinde çoğunluğunun ailelerine danışarak bu kararı almaları, yukarıda ileri sürülen düşünceleri desteklemektedir. Gerek ebeveynlerin gerekse aile büyüklerinin görüşlerine başvurularak veyahut onların yönlendirdiği kişilerle görüşülerek karar mekanizmasında ailelerin büyük bir payının olduğunu ifade etmek mümkündür. Aşağıdaki yanıtlarda görüldüğü üzere aileleri, katılımcıların evliliklerine karar verirken söz sahibi olmuşlardır:

Tabi büyüklerimin oldu. Annemin abimin ablamın etkisi oldu. Onlar da etkilediler tabi. (1E1, 59)

Özellikle annemin çok etkisi oldu. Annem çok istedi. Ben istediğim için annem çok uğraştı. Evlenmemiz için eşimle evlenmek için. Şimdi bizim evlenme zamanımızdaki gibi değil. Şimdi mesela gençler diyor ki anne baba ben filan kişiyi buldum ailem onaylıyor. Bizimki öyle değil. Biz ben istiyorum karşı razı geliyor. Aileler istiyor... Tek benim kararım değil. (1E2, 65).

Kadın katılımcılardan bir kısmı için evliliğe ailelerin karar vermesi sonraki hayatlarında bazı pişmanlıkların yaşanmasına yol açmıştır. Bir katılımcının belirttiği üzere düğünde giyeceği gelinliğin modeline dahi kayınvalidenin müdahale etmesi 1. kuşaktakilerin aileleri tarafından baskı altına alındığının göstergelerinden biridir. Çünkü geleneksel toplumlarda hâkim olan anlayış çerçevesinde evlilik duygusallıktan uzak, temel işlevlerin yerine getirildiği, özerklik barındırmayan bir müesseseyi temsil etmektedir. Özerkliğe, bireyselliğe ve kişisel tercihlere fazla yer verilmemesiyle ailelerin almış olduğu kararların çocukların üzerinde büyük etkiler yarattığı görülmektedir:

Onun ailesinin etkisi oldu tabi. Örneğin şeyde benim gelinliğim ben çok daha farklı isterdim. Kayınvalidem dedi ki ben dikeyim senin gelinliğini dedi ondan sonra hiç de istediğim bi gelinlik olmadı mesela. Orda içimde bir ukte kaldı. Çok daha şık, çok daha güzel, çok daha gösterişli bir gelinlik isterdim olmadı. O zaman söylemedim sonra söyledim eşime. İçime sinmeyen çok şeyler vardı mesela. Onları söylemedim sonra söyledim. Sonra da geçmiş olsun tabi. Oldu. Ne olacak işte karıştılar. Hadi bugün falancanın düğünü var dediler akrabaların ya da konu komşunun. Oraya gidicez ee ben çalışan bir insanım. Her an onlara katılamam onlara

gitmek zorunda kaldık istemeyerek gittim çoğu kez. (1K5, 64)

Beck ve Beck Gernsheim (2012, s. 17) için bireylerin biyografisi, geleneksel ilkelerden ve güvencelerden, yabancı kontrollerden ve geleneksel kurallardan kurtarılmış, isteğe bağlı ve görev olarak her bireyin eylemine verilmiştir. Böylece ailenin zorlamasına dayalı olmayan, kuralların ve prensiplerin arka plana atıldığı yeni ilişkilerde bireyler seçim ve özgürlüğe dayalı tercihlerde bulunarak birliktelikler yaşamaktadır. Normal biyografi seçilen biyografiye dönüşmekte; önceden belirlenemeyen, sorgulanamayan davranışlar yerini bireyden bireye değişiklik gösteren yaşam şekillerine bırakmaktadır. 1. kuşak erkek katılımcıların bir kısmı da normal biyografinin gerektirdiği okula gitme, askerlik, işe girme ve evlenme sıralamasını takip etmiş, hayatlarına belirli bir yön vermişlerdir. “Evlilik kararını nasıl aldınız?” sorusuna verdikleri yanıtlarda da bu durum açıkça görülmektedir:

Valla ne bileyim. Onu bilemiyorum. Heves midir? Askerden geldik standarttır ya işimizi elimize aldık ondan sonra o süreç devam edince de evlilik geliyor arkasından. Arkasından çocuk geliyor falan falan. Öyle yani. Artık rutin olduğu için mi rutin olduğu için. Geçtikten sonra da kıymeti kalmıyor. Şimdiki gençler ona bakmıyor. Ne kadar genç evlenirse o kadar yapıyor. Biz de öyle değildi yani. (1E4, 61)

Biz atalarımızdan ne gördük. Çocuk doğar, okula gider, askere gider, işini kurar, evlenir. Bu şartlar oluştuktan sonra artık evlendirmemiz lazım yoksa sağa sola sapılır. Büyüklerimizin uygun görmesiyle gelişen bir olay. Ben ne dedim sana. Ben sorumluluk almak için evdeki şartlara göre hareket ediyorsun. Büyüklerin öneriyor sen de onaylıyorsun. (1E7, 54)

Yukarıdaki ifadelerden hareketle benzer yanıtları veren katılımcıların eğitim düzeylerinin görece düşük olması, kırsal kesimde yetişmiş olmaları; onların kültürel normlara, yazısız kurallara ve geleneklere daha sıkı bağlı olmalarına yol açmaktadır. Bu durumun gündelik pratiklerinde daha görünür bir şekilde açığa çıktığı söylenebilir. Aile ve yakın sosyal çevre tarafından evlenmeden önce evliliğe dair belirtilenler bireyler üzerinde bir hayat tarzı inşa etmektedir ve bu yaşam şekli kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır.

Türkiye’de yaşanan demografik dönüşüm, kentleşme, eğitimin yaygınlık kazanması, gelir seviyesinin artması, yaşam tarzında ve tüketim alışkanlıklarında farklılaşmanın görülmesi gibi toplumsal dönüşüm süreçlerine bağlı olarak ailelerin kararına bağlı yapılan evliliklerin yaygınlığı giderek azalmaktadır. Modern dünyanın düşününsel izdüşümünün sonuçlarından biri olan ilişkiler karşılıklı olarak bağlılığı gerekli kılmaktadır. Verilen yanıtlarda da görüldüğü üzere çiftlerin evliliğe karar verme noktasında ailelerinden bağımsız hareket ettikleri ve karşılıklı anlaşarak bir sonucuna vardıkları görülmektedir. Böylece geçmiş zamanlarda görülen sonsuza kadar beraber olma fikri, hayatın her alanında eşlerle birlikte hareket etme düşüncesinin varlığına işaret etmektedir. Çünkü Giddens’in tanımlamasında modern birlikteliklerde dışsal kriterler (akrabalık, geleneksel zorunluluklar) ortadan kalkar; ilişki sadece kişiye sunabileceği karşılıklar nedeniyle devam eder (Giddens, 2014a, s. 120). Bireylerin giderek daha ileri yaşlarda evlenmesi, eşlerini yakın çevre dışından bulması, evlilik kararını daha çok kendilerinin alması ve geçmişe kıyasla daha sık boşanmaları ve/veya yeniden evlenmeleri Türkiye’de 1980 sonrasında aileye ve evliliğe ilişkin birtakım farklılıkların yaşanmasına örnek olarak sıralanabilir. Bu eğilimler modernleşmenin ve toplumsal yapıda meydana gelen değişimin yanında bireyselleşmenin sonuçları bağlamında da değerlendirilebilir (Yavuz ve Gündüz: 2015, s. 7). 1. kuşaktakilerin üzerinde çok düşünmeden ve sorgulamadan aldıkları evlilik kararı 2. kuşaktakiler için daha bilinçli ve ciddi bir mesele haline dönüşmüştür. Uzun dönem devam eden flörtün ardından çiftlerin evlilik yoluna girmelerinde bireysel tercihler etkili olmuştur. Sadece akıl süzgecinden geçirerek evlenme kararı aldığını söylese de “2E5, 34”

evlendiği kişinin hareketlerini gözlemiş ve evliliğin kuruluşunda duygulara yer vererek hareket ettiğini ifade etmiştir:

Evlilik aklımda vardı. Dediğim gibi önce mantık çerçevesinde baktığım için birisiyle evlenmem lazım, birisiyle hayatımı birleştirmem lazım diye düşünüyorsun ondan sonrasında hani eşimin önceki yaşantısını bildiğim için lise zamanından bildiğim için üniversitede tek tük bir iki sohbet ettik yazışmalar falan filan sonrasında biraz duygusal yoğunluk yaşamaya başlayınca, dertleşmeye başlayınca bir şeyleri daha da fazla paylaşmaya başlayınca olur mu olur dedik. (2E5, 34)

Yavuz'un da (2015) üzerinde durduğu gibi Türkiye'de evlilik tercihlerindeki bireyselleşme, bireyin ailesi ile olan ilişkilerini bütünüyle dışlayan bir nitelik göstermemektedir. Türkiye'deki aile ve evlilik kurumundaki tercihlerin zaman içindeki seyri; bir yandan bireyselleşme yönünde değişim eğilimlerini, diğer yandan da gelenekselliği içinde barındıran bir değişim süreci dâhilinde gerçekleşmektedir. Geçmiş dönemlerin aksine aile içi birliktelikler "ihtiyaca göre birleşmelerden" "seçici birlikteliklere" doğru kaymıştır. Modern öncesi dönemlerin "ihtiyaç topluluğu" olan ailesi, dayanışma yükümlülüğü taşıırken heyecanı şart koşmamaktadır (Beck ve Beck-Gernsheim, 1998, s. 54-57).

Ailenin değişimi ile ilgili yapılan çalışmalarda modernleşme süreci ile birlikte geleneksel geniş ailenin yerini çekirdek aile biçimine bıraktığı, ilk evlilik yaşının artacağı ve bununla birlikte doğurganlık davranışlarının değişeceği, bireysel hakların ve bireysel özerkliğin artması sonucunda boşanmaların da giderek artacağı gibi öngörüler yer almıştır (Lesthaeghe, 1992; Van de Kaa, 1987). Nitekim İkinci Demografik Değişim Kuramı, aile hayatının niteliğini değiştiren ve kadınların işgücüne katılım oranlarının artmasıyla ilişkili olan doğurganlık, evlenme ve boşanma modellerinde meydana gelen bu değişikliklere atıfta bulunmaktadır (Lesthaeghe, 1983; Lesthaeghe ve Meekers 1986; Lesthaeghe ve Surkyn 1988). Katılımcıların yanıtları doğrultusunda evlilik tercihlerinde meydana gelen değişim, İkinci Demografik Geçiş Kuramı bağlamında değerlendirilmektedir.

Sosyo-ekonomik statüsü daha yüksek olan katılımcılar, normal biyografiden seçilen biyografiye geçiş yapan düşünümsel dünyanın doğrusal olmayan modern yanını temsil etmektedirler. Beck'in de belirttiği gibi düşünümsel modern bireyler artık daha eğitilmiş ve daha fazla bilgilidir (Beck, Bonss ve Lau, 2003, s. 23). Katılımcıların eğitim seviyelerinin yüksek olması onların bilinçlenme düzeyinde artışın yaşanmasına yol açmıştır. Böylece bireysel isteklerin gömülü olduğu yerden çıkması, bireysel kimliğin ve hayatın sorgulanması, isteklerin rahatça dile getirilmesi düşünümsel modernleşmenin aileye ve evliliğe yapmış olduğu yansımalarındandır. Bu durum bireylerin kendilerini sorgulamaya başladıkları, bireysel kimliklerin ve benliklerinin yeniden inşa edildiği düşünümselliğin sonuçları arasındadır. "Bu toplumsal bağlam kuşkusuz, sanayileşme ve kentleşme olgularıyla birlikte ele alınması gereken iktisadi üretim biçimleri ve ilişkilerindeki dönüşümü, kültürel norm ve değerlerin esnekliğini ve gücünü, son olarak da modernite sonrası toplumlarda bireyin bir toplumsal eyleyen olarak özgürce seçimler yapabilmesine ve kararlar alabilmesine olanak sağlayan düşünümselliği içermektedir" (Önder Erol, 2018, s. 879).

Katılımcıların bir kısmı ya ailesinin onayına ya da bireysel tercihlere başvurarak evlilik kararına varmışlardır. 1. kuşak katılımcıların çoğunluğu ailenin onay verdiği, ailenin seçtiği, beğendiği biriyle evlenirken; katılımcıların bir kısmı da ailesiyle beraber karar verdikleri kişiyle evlenmiştir. Romantik ilişkilerin görülmesi, bireylerin hayati önem taşıyan kararları başkalarından bağımsız bir şekilde alması, bireysel özgürlüklerin geliştirilmesi ve bireyin yaşamının geleneksel örüntülerden uzaklaşması (Beck ve Beck-Gernsheim, 2012; Giddens, 1994) çalışmada alınan yanıtlarla paralellik göstermektedir. 2. kuşak katılımcıların

çoğu, ailesinden bağımsız bireysel tercihlere başvurarak evlenme kararını alırken, bu karara varduktan sonra sonucunu ailesiyle paylaşmayı uygun görmüştür.

Evlilikten Beklentiler

Bu bölümde katılımcılara evlilikle ilgili beklentileri, evlilikten sonra beklentilerinde bir değişiklik olup olmadığı sorulmuş alınan yanıtlar doğrultusunda veriler yorumlanmaya çalışılmıştır. Yanıtlar evlilikten beklentisi olanlar ve olmayanlar şeklinde iki bölüme ayrılmış, bu durumun nedenleri de ayrıntılarıyla açıklanmıştır. “Evlilikten beklentiniz nelerdi?” sorusu yöneltildiği an bunu hiç düşünmediklerini belirten bazı katılımcılar herhangi bir beklentilerinin olmadığını ifade etmişlerdir. Çünkü katılımcılara göre evlilik bir nevi doğanın kanunuymuşçasına herkesin yapması gerekenler arasında sayılan süreçlerden birine karşılık gelmektedir. Bu sebeple evliliğe dair daha önceden bir düşüncesi bulunmayanların evlilikten de bir beklentisi olmamıştır. Bu bağlamda "evlilikten beklentileriniz nelerdi?" sorusunu katılımcıların bir kısmı "cahillik" ile çocukluğun getirmiş olduğu "gözü karalık" şeklinde açıklamışlardır:

O zamanlar insanda bir cahillik oluyor(...)Nasıl diyeyim sana be kızım ilkten bir korkuyorsun ee çünkü yabancı. Eşin ne kadar tanıdık olursa olsun arada böyle bir şeylik oluyo acaba olur mu olmaz diye bişeylik oluyo. Ama yolunda gidiyor her şey. (1E8, 61)

Evlendenmeden önce hiçbir şey beklemiyordum. Niye çocuktum onun için. İşte kavuşayım mutlu olayım bunla evleneyim. Sen bunla evleniyorsun bunun kültürü, seviyesi yaşam tarzı örfü onları görmüyor gözün. Görmüyor. (1E5, 69)

Evlilikten beklentisi olanların en fazla dile getirdikleri konu çocuk sahibi olmaktır. “Aslan gibi çocuklar”ın ya da “bir düzine çocuğun” olması evlilik için yeterli sebepler arasında görülmüştür. Günümüzde çocuk, ekonomik olarak fayda sağlamasa da katılımcılar için aileyi bir arada tutan bir işleve sahiptir. Çocuk sahibi olmak aynı zamanda yakın sosyal çevre tarafından da istenmektedir. Böylece fonksiyonel yaklaşımın benimsediği evliliğin amaçları arasında bulunan soyun devam etmesi anlayışı katılımcılar tarafından bir kez daha vurgulanmıştır:

Evlilikten beklentim maşallah üç tane aslan gibi çocuk. İyi bir aile, iyi bir yuva. Beklentim bu sadece. Daha doğrusu o zamanlarda bir beklenti düşünemiyorsun hayat seni ilerletiyor. İşine bakıyorsun. İyi bir aile, şeffaflık, dürüstlük, kişilik, ahlak, edep bunlar. Çocuklarına örnek. (1E7, 54)

Evimiz olsun, çocuklarımız olsun. Bizde öyle derler oturdun mu sofraya işte bi düzine asker olsun (gülüyor). Çocuklarımız olsun tabi Allah hepimize nasip etsin. Çocuk da dünyanın meyvesi. Çocuk olmadan evlilikler zor oluyor. Çocuk evin aynası. (1E3, 63)

Bunun yanında kadın katılımcılar erkek katılımcılardan farklı olarak eşleriyle gündelik hayatlarında daha fazla paylaşımlarda bulunmayı beklemişlerdir. Eşiyle gezmek, dolaşmak, kendi dertlerini anlatabilmek, arkadaş olabilmek kadınların hayal ettikleri ideal erkeğe karşılık gelmektedir. Ancak zamanla beklentilerin yerine gelmediğini ifade edenler de olmuştur. Gündelik hayatın içinde yapılan birçok aktiviteyi eşle yapmayı istemek normal şartlar altında evlilikte olması gerekenler arasında sıralanmıştır. Katılımcıların bahsetmiş olduğu etkinliklerden yola çıkarak geçmiş dönemlerde evlilikten beklentilerin günümüz evliliklerine kıyasla farklı olduğu ve 1. kuşak katılımcıların beklenti düzeyinin daha düşük olduğu görülmektedir:

Evlendenmeden önce evlilikten hiçbir beklentim yoktu. Yani sadece evlenip bu adamla beraber olmak istiyordum düşünüyordum. Tabi bizim otuz beş sene önceyi düşünürseniz biz

nişanlıyken bile el ele belirli bir yere gidebiliyorduk... Ben sadece bu adamı seviyorum bununla beklentim yoktu beraber olmak istiyordum. Başka bir beklentim olarak evlenmedim. (1K3, 58)

Ne beklentim olcağı. Hiç beklentim yoktu çünkü onlarda yok bizde yok. Ben bi halı götürdüm onların akrabaları bak bak fakir haliyle bir halı getirdi çok da güzel perde getirmiş bu gelin dediler. Yani herkes şaşı bana hayranlaştı. (1K4, 68)

Simmel'e (2015, s. 215) göre kent hayatı daha hızlı, uyumsuz, tehditkar bireylerle çevrilidir. Ona göre metropol hayatı düşünseldir ve metropol insanında farkındalık düzeyi artarken düşünsellik egemen kılınmaktadır. Çünkü kent yaşamında birey, tepkilerini kalbiyle değil, zihniyle vermektedir. Nitekim o, metropol yaşamında para ekonomisinin egemen olmasının etkisiyle bireyselleşme ve özgürleşmenin ivme kazandığı görüşünü destekler (Simmel, 2015, s. 318). Kentleşme ve dolayısıyla yeni yaşam tarzları toplumsal hayatta giderek artan oranda bir hareketliliğe yol açmıştır. Bu durum zamanla bireyselleşmeye, kadının özgürleşmesine ve dolayısıyla kurulan ailelerin geçmişte olduğu gibi kadınların ikinci planda olmadığı, sevgi ve saygının karşılıklı yaşandığı bir yapıya dönüşmüştür (Aydın ve Baran, 2010, s. 122).

Sanayileşmeyle beraber oluşan modern kent hayatı ailenin yapısında, değerlerinde, norm ve inançlarında önemli derecede farklılıkların yaşanmasına neden olmuştur. Toplumsal hayatta yaşanan hareketlilik, evliliği ve evliliğe yüklenen anlamlarda da değişimlerin yaşanmasına yol açmıştır. Kent yaşamında evlilikler geçmişte olduğu gibi sadece dini ya da ahlaki referanslara dayanmayıp; romantik aşk ekseninde yapılmaktadır (Canatan ve Yıldırım, 2016, s. 131). Aydın ve Baran'a (2010, s. 122) göre, kent ortamında birbirini seçme özgürlüğüne sahip kadın ve erkekler için bireysel tercihler ön plana alınmıştır. Böylece evliliklerde, kadın erkeğe "bağımlı" olmak yerine "karşılıklı bağlılık" ilişkisine tabi olmuştur. Evliliğe yüklenen anlam değişerek; eşler birbirlerinden daha fazla paylaşımda bulunmayı, sevgilerini ifade etmeyi, dost olabilmeyi ve duygusal yakınlık gösterilmesini beklemeye başlamışlardır. Benzer durum katılımcıların anlatılarında da izlenmektedir. 2. kuşak katılımcıların anlatılarında görüldüğü gibi evliliğe ilişkin beklentiler 1. kuşağa kıyasla farklılaşmış, konuşabildiği birisiyle evlenebilmek, arzu edilen nitelikler arasında sıralanmıştır:

Evliliği şöyle zannederdik. Arkadaşlarımda söyler bir süre sonra elmayı kesip bıçağın tersiyle al sana uzatıyor karşı koltuktan da bizde öyle bir durum olmadı. Biz hep bir koltukta tüneriz. Oturduğumuz koltuk bile aynıdır şeydir ayaklarımızı uzatır öyle otururuz...Evlilikten beklentim akşam eve gittiğimizde mesela birbirimize 15-20 dakika birbirimize sarılırız yarım saat sarılırız bazen.(2E1, 27)

Benim evlilikle ilgili tek bir beklentim vardı aslında. Açıkçası konuşabileceğim bir insan arıyordum ben. Rahat rahat oturup konuşabileceğim bir insan arıyordum ben ama güvenilebileceğim şekilde. Yani bütün hiç kimseye anlatmayacağım bir tek ona anlatmam normal olacak yani. O yüzden benim için o önemliydi.(2E2, 37)

Hani iyi günde kötü günde derler ya öyle gerçekten hani çünkü kötü gün belki kötü gün yaşıyor olabiliriz hani bu bizim sadece ailenin içerisinde de olabilir dışarısında da olabilir iş de olabilir. İşte de bir insan kötü bir gün geçirebiliyor yani onu da birlikte oturup konuşarak aşabiliyorsak eğer beklentim bu karşılıklı bunları aşabilmek birbirine destek olabilmek, koşulsuz destek olabilmek.(2K3, 34)

Yukarıdaki yanıtlar doğrultusunda 2. kuşak katılımcıların bu denli iletişime geçtiği birisiyle evlenmesinin sebebi kendi anne ve babalarında bu durumun sağlanamamasıyla açıklanabilir. Katılımcıları rahatsız eden davranışlardan biri olan ev içerisinde ebeveynlerin iletişim kuramaması ve bunların süreklilik göstererek tartışmalara yol açması kendi evliliklerinde

istenmedik durumlar arasındadır. Aynı zamanda katılımcıların sahip olduğu sosyal ve kültürel sermayenin bu beklentinin oluşmasında da etkisi bulunmaktadır. 2. kuşak katılımcıların sosyal ve kültürel sermayelerinin 1. kuşağa kıyasla daha yüksek olması, eğitim seviyelerinin artması, anlaşarak aşk evlilikleri yapmaları, çalışma hayatına daha aktif bir şekilde dahil olmaları ve çalışma koşullarında yaşanan değişimler bireylerin gündelik hayat pratiklerine de etki etmiştir. Nitekim evlilik hayatında yaşananlar da bu pratiklere örnek olarak gösterilebilir. Diğer yandan erkek egemen aile yapılarında baskın olmaya çalışan tarafın erkek olması verilen kararlarda bir adım öne çıkma isteğini doğurmuştur. Nitekim aile reisi erkeğin yanında ev hanımı olan eşi, erkeğin sorumluluklarını yerine getirmediği durumda boşlukları tamamlayan bir role bürünmüştür (Sancar, 2013, s. 67). Evdeki cinsiyete dayalı işbölümünde erkeğin ailenin geçimini sağlayarak parayı kazanması bu durumu meşrulaştırmış ve kadının sorumluluklarını da bu minvalde belirlemiştir. Ancak kendi anne ve babalarının evliliklerinin dışında 2. kuşak katılımcıların ilişkilerinde her şeyin "tartışılabilir" hale gelmesi (Beck ve Beck Gernsheim, 2012, s. 20), eskiden sessizce yerine getirilenlerin şimdi üzerinde durularak konuşulması ve anlaşmaya varılması gözlemlenen temel değişiklikleri oluşturmaktadır. Aynı zamanda, üniversite ve üzeri mezunu katılımcılarda bu durumun daha da belirgin olduğu ve hayata dair her türlü ayrıntının paylaşıldığı gözlenmiştir. Sadece gündelik hayata ilişkin ya da evi ilgilendiren konular değil, bunun yanında siyasi olaylar, farklı fikirler, düşünceler, ideolojiler de karşılıklı olarak konuşulmakta ve tartışılmaktadır. Ortak konuların fazla olması, eşlerin birbirini iyi tanımaları, hayata dair beklentilerinin ve taleplerinin benzer olmasıyla açıklanabilir; ayrıca bu durum onların evliliklerinin daha şeffaf olmasına da işaret etmektedir.

Gittins'a (2011, s. 112) göre "günümüzde herkesin evlenmesi, üstelik genç yaşta evlenmesi hatta evli çiftin temiz döşeli kendilerine ait bir evde yaşayıp delice âşık olması ve dopdolu heyecan verici bir cinsel yaşam sürdürmeleri beklenmektedir." Ayrıca o, 20. yüzyıl evliliklerinde eşlerin birbirlerini duygusal bağlamda tatmin etmek, birbirlerinin isteklerini yerine getirmek ve çocuk sahibi olmak gibi isteklerinin gerçeğe uyuşmadığını belirtir. Çünkü böyle bir ideale ulaşmak oldukça ender gerçekleşmektedir. Kişisel beklentilerin artmasıyla ve bireysel mutluluğun evliliklerde esas alınmasıyla duygusal ihtiyaçlar karşılanmadığı için evliliğin temelinde sarsıntılar yaşanabilmektedir. Birlikteliklerde sadece zaman geçirmek değil, nitelikli zaman geçirerek çiftlerin birbirlerini anlaması ve kendilerini daha özgür hissedecekleri alanlarda beraber olma isteği eşler tarafından karşılıklı olarak talep edilmektedir. Aşağıda ifadelerine yer verilen iki katılımcının evliliklerinde sarsıntılar görülmesinin nedeni temel ihtiyaçların karşılanmasının dışında eşlerin birbirleriyle olan iletişimsizliğidir. Bu bağlamda beklentileri karşılanmayan iki katılımcının yanıtları aşağıda yer almaktadır. Nitekim bu katılımcılar görüşmenin ilerleyen safhalarında açıkladıkları gibi evliliklerini sonlandırma aşamasına gelmişlerdir:

Özgürlüktü. Daha özgür olacağımı düşünüyordum ama tam tersi oldu. (2E3, 30)

Oldu tabii ki, olmaz mı? Biz karşılıklı olarak karşılayamıyoruz galiba, birbirimizden beklentilerimizi eşimle. Ee mesela ben şuan daha fazla sorumluluk alan bir erkek görmek istiyorum karşımda ama az önce söylediğim gibi eşim bunu yapamıyor türlü bahaneler ya da türlü sebeplerle. (2K6, 33)

Modernleşmeyle birlikte geleneksel kurallardan uzaklaşan ve kendilerine atfedilen rollerden kurtularak bireyselleşen kadın ve erkek, evlilik ve ilişkilerde, kendi hayatlarını aramakta, kendilerini gerçekleştirmek, mutlu olmak ve duygusal yakınlık kurmak gibi beklentilere kapılmaktadırlar (Beck, 2014, s. 158). Kadının ve erkeğin sadece ev içi rollerinin aksatılmadan yerine getirildiği evlilikler; karşılıklı paylaşım dayalı, mutlu olmanın daha fazla dillendirildiği ve sevgiye dayalı evliliklere dönüşmüştür. Kısacası evin ekonomik ihtiyaçlarını karşılamak için harcanan emeğin yerine psikolojik doyumun sağlanacağı, duygusal ihtiyaçların

giderileceği beklentiler ön plana çıkmıştır. “Mutlu olmak”, “aşkın ve sevginin paylaşılması” duygusal ihtiyaçların karşılanması katılımcıların özgür ve bireysel beklentilerinin yerine getirilmesine ilişkin talepleri olarak okunabilir:

Evlilikten aslında benim tek beklediğim mutlu olmak. Onun dışında başka hiçbir şey yok. Yani ilerde bir çocuğumuz olur ona bakarız, büyütürüz beraber yaşarız. İşte ne bileyim bir emeklilik planımız olur ilerde, bunlardı yani. (2E5, 34)

Mutluluk dicem çok klişe olacak. Ee yani mutluluk aslında. Birlikte güzel zaman geçirebilmek ya mesela çocuk sahibi olmak düşünürsek, çocuğu iyi eğitebilmek, doğru güzel bir kişiliği olsun istemek, iyi yetiştirebilmek. Bir aile olabilmek, aile derken her şeyi birlikte planlayan, düşünen, birbirine karşı sorumlu öyle düşünüyorum. (2K5, 33)

Beck ve Beck Gernsheim’in (2012, s. 18) bireyselleşme tanımında yaptıkları gibi çekirdek aile modeline uygun yaşam biçimi için öngörülen içselleştirilmiş cinsel rollerden kurtararak, bireyin aile, aşk ilişkisi ve komşuluk bağlarından bağımsız kendine ait bir varoluşu kurması aile içerisinde alınan kararların, eşlerin birbirini desteklemesiyle eşitliğe yakın bir dengenin oluşmasıyla sonuçlanabilir. Sonuç olarak, her iki kuşağın evlilikten beklentilerinde farklılıklar gözlenmiştir. 1. kuşak kadın katılımcılar eşlerinin kendileriyle daha fazla iletişim halinde bulunmasını, her türlü detayı paylaşmasını istemekte, erkek katılımcılar ise ev içi rollerin hane içerisinde yapılmasını evliliğin devam edebilmesi için yeterli görmektedir. Bu sebeple kadınların erkeklere kıyasla evlilikten beklentilerinin daha farklı ve evliliğe ilişkin daha talepkar oldukları görülmüştür. Böylece evliliğe dair isteklerin karşılanmadığını ifade edenler erkek katılımcılardan ziyade kadın katılımcılar olmuştur. 2. kuşak katılımcıların beklentileri hane içerisinde sadece geleneksel rollerin yapılmasıyla sınırlı tutulmamıştır. Duygusal paylaşımlarda bulunabilecekleri, her türlü konuyu konuşabilecekleri bir evlilik imajı ideal olarak çizilmiş; birçoğu bu ideale ulaştıklarını belirtmiştir.

Sonuç

Günümüz modern toplumlarında bireysellik artmış, bireylerin kolektif bağları zayıflamaya başlamış ve bireylerin aidiyetlerini inşa etmede önemli bir role sahip olan aile ve evlilik kurumlarının geleneksel normlarla örülü olan tarafları esnemeye başlamıştır. Evliliğe, çocuk sayısına ve boşanmaya dair verilerden⁵ yola çıkılarak ailenin bir dönüşüm yaşadığı ve bu dönüşümle farklı aile türlerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Boşanma oranında görülen artış, tek ebeveynli ailelerin oluşması, evliliğin ertelenmesi, ilk evlilik yaşının yükselmesi, çocuk yapmanın tercihe dayalı olması gibi modern hayatta yaşanan pratikler, dünyada görüldüğü kadar yeni dönemde Türkiye’de de deneyimlenmektedir. Modern toplumlarda hazza ve özgürlüğe dayalı bireysel hayat tarzları yaygınlaşmış; diğer yandan toplumsal değerlerin etkisi azalarak ailelerin evlilikler üzerindeki direnci kırılmaya başlamıştır. Modern değerlerin benimsendiği dünyada ailelerin evliliğe müdahale etmesi bireylerin özgürlük alanlarını daralttığı düşüncesinin oluşmasına yol açmakta, bu nedenle bireylerin varoluşunda ve benliğini inşa etmelerinde bireysel özerklik ve kendini gerçekleştirme ön plana çıkmaktadır.

Evlilik sürecindeki pratiklerden yola çıkılarak iki ayrı kuşaktan kadın ve erkeğin evlilik

⁵ Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından hazırlanan “Evllenme ve Boşanma İstatistikleri”ne (2019) göre Türkiye’de evlenen çiftlerin 2018 yılında 554 bin 389 iken 2019 yılında %2,3 azalarak 541 bin 424 olduğu, kaba evlenme hızının binde 6,56 olarak gerçekleştiği görülmektedir. Bunun yanında boşanan çiftlerin sayısı 2018 yılında 143 bin 573 iken 2019 yılında % 8 artarak 155 bin 47 olmuştur ve kaba boşanma hızı ise binde 1,88 olarak gerçekleşmiştir.

ve aileye ilişkin düşüncelerini, tutumlarını anlamak ve açıklamak bu araştırmanın konusunu oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı modernleşmenin evli kadın ve erkeklerin aile ve evlilikle ilgili düşünceleri, tutumları, evliliğe dair deneyimleri, evliliği anlamlandırmaları üzerinde ne kadar etkili olduğunun sorgulanması olarak belirlenmiştir. Araştırma Beck ve Beck-Gernsheim'in, Giddens'in, Bauman'ın ve Simmel'in ortaya koydukları modern döneme özgü olan "bireyselleşme" yaklaşımının aile ve evliliklere ilişkin boyutuna yer verilerek kurgulanmıştır. Günümüzde evlilikler ne ekonomik amaçlar doğrultusunda ne de ailelerin zorlamasıyla yapılmaktadır. Evlilikler artık gönüllü, bireysel seçime ve özgürlüklere dayalı şekilde yapılmaktadır.

Çalışmada görücü usulü, hemşehri ve akraba evlilikleri, tanışarak anlaşarak evlenme, aşk evlilikleri, kaçarak evlenme gibi farklı evlilik türleri görülmüştür. Ancak 1. kuşak katılımcıların çoğunluğunun görücü usulüyle evlendiği; 2. kuşak katılımcıların büyük bir kısmının da aşka dayalı evlilikler yaptığı söylenebilir. 1. kuşak katılımcıların büyük bir kısmının evliliklerinin kuruluşunda ebeveynlerinin ya da diğer aile üyelerinin etkisi görülmektedir. Aynı zamanda bir kısım katılımcı da ailesiyle beraber karar vererek evliliğe ilişkin tercihlerde bulunmuşlardır. 2. kuşak katılımcıların ise çoğunun ailesinden bağımsız bireysel tercihlerle evlenme kararını almış, bu karara vardıldıktan sonra durumu aileleriyle paylaşmayı uygun görmüşlerdir. Ancak bireysel kararlar alınsa da katılımcıların ailelerine başvurarak onların da düşüncelerini, rızasını alarak evliliğe karar vermeleri Türkiye'de halen geleneksel ve modernin, toplulukçuluk ile bireyciliğin bir arada varolduğunu kanıtlar niteliktedir. Hem ailelerin hem de bireylerin kişisel tercihlerinin bir arada görülmesi Kağıtçıbaşı'nın (2010) belirttiği gibi Türkiye'nin, bireyselleşmenin ve karşılıklı bağımlılık değerlerinin bir arada bulunduğu bir geçiş ülkesi olduğunu destekler niteliktedir.

Katılımcıların bireysel kararlar almalarında eğitim seviyesinin rolü büyüktür. Üniversite ve üzeri eğitim seviyesine sahip katılımcıların tamamı kendi seçimiyle evlendiklerini söylemiş, görücü usulüyle evlenenlere bu grupta rastlanılmamıştır. Görücü usulüyle evlendiğini belirten az sayıdaki katılımcının da ailelerinin etkisi sadece çiftleri tanıştırma aşamasında olmuştur. 1. kuşakta kadın ve erkek katılımcıların eşlerinden beklentileri benzerlik göstermemiştir. Ancak genel eğilim bağlamında katılımcıların evlilikten temel beklentileri çocuk sahibi olmayı içermektedir. Kadınlar eşlerinden hayata dair daha çok paylaşımda bulunmasını isterken, erkekler ise geleneksel rollerin yerine getirilmesini temenni etmişlerdir. 2. kuşak katılımcıların beklentileri 1. kuşağa kıyasla daha fazladır. Bunların temelinde geleneksel rollerden ziyade daha çok kişiliğe ilişkin özellikler, kişisel nitelikler ve duygusal paylaşımların önemi yer almaktadır. Hayatı her anlamda beraber paylaşmak istediğini açıklayan katılımcılar evlilik süresi boyunca bunun yerine getirildiğinden bahsetmişlerdir. Ancak bu beklentilerin karşılanmadığını ifade edenler de evliliklerini sonlandırma aşamasına yaklaşmışlardır. 2. kuşakta bu beklentilerin karşılanmaması sonucunda boşanmayı düşünen bazı katılımcılar yer alırken, 1. kuşak katılımcılarda ise böyle bir sonuçla karşılaşılma, beklentileri yerine gelmediği için evlilik hayatlarından memnun olmayanlar bulunsadahi, boşanmayı bir alternatif olarak dile getiren hiçbir katılımcıya rastlanmamıştır. Bütün bunların yanı sıra aile ve evlilikler üzerindeki değişimi açıklarken ele alınan bireyselleşme yaklaşımının çalışmanın her aşamasında görüldüğünü söylemek pek mümkün olmayacaktır. 2. kuşak katılımcıların ilk evlenme yaşının yüksek olması, doğurganlık hızlarının düşmesi, doğumları ertelemeleri İkinci Demografik Geçiş Kuramı'nın nüfus dinamikleri üzerinde belirtmiş olduğu dönüşümün yaşandığına dair önemli izleri kapsamaktadır.

Evliliğe ilişkin olarak bireysel özerkliğin özellikle eğitim seviyesi ve sosyo-ekonomik statüsü yüksek katılımcılarda daha yüksek olduğu görülürken; eğitim ve sosyo-ekonomik statüsü düşük, geleneksel değerleri benimseyen katılımcılarda sadece kırılmaların yaşandığı

söylenbilir. Bu bağlamda aile ve evliliklerde bireyselleşmenin en belirgin olduğu kesim modern değerleri benimseyen, eğitim ve sosyo-ekonomik statüsü yüksek olan katılımcılar olmuştur. Yine de geleneksel değerleri sürdüren 2. kuşak katılımcılar için bireyselleşme ancak evliliğin kuruluş aşamasında görülmektedir. Onların evlilik sonrasında 1. kuşağa benzer norm ve değerleri sürdürmeye daha eğilimli bir tutum sergiledikleri söylenebilir. Aynı zamanda bu katılımcılar kadının çalışmasına dair olumlu bir tutum sergilememekte, hane içerisinde cinsiyete dayalı işbölümünün bulunması gerektiğini dile getirmektedirler.

Evliliğin alanının değişime uğrayıp uğramadığı noktasında; aile içerisinde geleneksel değerlerin tamamen ortadan kalkmadığı, yaşanan makro değişimlerle aile ve evliliklerde gündelik hayat pratikleri bağlamında verilen kararlarda, beklentilerde, kişisel tercih ve tutumların öncelik ve önem kazandığı söylenebilir. Modern çağda evlilikler soyun devam etmesi adına çocuk yapma gibi işlevlerin ötesine geçmiş; hane halkı sayısında küçülmeler yaşanmış, evliliğe karar verme noktasında tercihe dayalı bir yaklaşım benimsenmiştir. Gelenekselle modern hayatın birbirinden ayırt edilmediği, ikisinin iç içe geçtiği bir yapılanma söz konusu olmuştur. Sonuç olarak, evliliğe ilişkin beklentiler dönüşmekte, evlilik için âşık olmak bir koşul olarak sıralanmaktadır. Aileler, evliliklerin kuruluş aşamasında karar veren merci olmaktan uzaklaşıp; onay veren bir konuma dönüşmüşlerdir. İzmir özelinde bireyselleşme eğiliminin belli bir kesimde ivme kazandığı; genel bağlamda ise geleneksel örüntülerin ve bireysel tercihlerin öneminin bulunduğu ikili bir yapılanmanın mevcut olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kaynakça

- Altuntek, S. (2001). Türkiye üzerine yapılmış evlilik ve akrabalık araştırmalarının bir değerlendirmesi, *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 18 (2), 17-28.
- Aydın, O. ve Baran, G. (2010). Toplumsal değişme sürecinde evlenme ve boşanma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 21 (2), 117-126.
- Bal, H. (2016). *Nitel araştırma yöntem ve teknikleri*. Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Bauman, Z. (2012). *Akışkan aşk*. I. Ergüden (Çev.). İstanbul: Versus Kitap.
- Bauman, Z. (2015). *Bireyselleşmiş toplum*. Y. Alagon (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Beck, U. ve Beck-Gernsheim, E. (1998). On the way to a post- familial family, from a community of need to elective affinities, *Theory, Culture and Society*, 15 (3-4), 53-70.
- Beck, U., Bonss, W. ve Lau, C. (2003). The theory of reflexive modernization problematic, hypotheses and research programme, *Theory, Culture and Society*, 20 (2), 1-33.
- Beck, U. ve Beck -Gernsheim, E. (2012). *Aşkın normal kaosu*. N. Ermiş (Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Beck, U. (2014). *Risk toplumu*. K. Özdoğan ve B. Doğan (Çev.). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Berg, B. L. ve Lune, H. (2015). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*, H. Aydın (Çev.). Konya: Eğitim Yayınevi.
- Beşpınar, F. U. (2014). Türkiye’de evlilik, *Türkiye aile yapısı araştırması tespitler, öneriler, araştırma ve sosyal politika serisi 07*, 112-167, İstanbul.
- Beşpınar, F. U. ve Beşpınar, Z. (2017). Türkiye’de hane halkı yapıları ve evlilik pratiklerinde ikili resim: geleneklerin yanı sıra değişimin yansımaları. *Nüfusbilim Dergisi*, (39), 109-149.
- Blankenhorn, D. (2009). *The future of the marriage*. Encounter Books, New York.
- Bilgin, N. (2014). *Sosyal bilimlerde içerik analizi*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Canatan, K. ve Yıldırım, E. (2016). *Aile sosyolojisi*. İstanbul: Açılımkitap Yayınları.
- Cherlin, A. (2004). The deinstitutionalization of american marriage. *Journal of Marriage and Family*, (66), 848 – 862.

- Creswell J. W. (2016). *Nitel araştırma yöntemleri*. E. M. Bütün ve S. B. Demir (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Davis, R. (2008). Not marriage at all but simple harlotry: companionate Marriage controversy. *Journal of American History*, 94 (4), 1137-1163.
- Doğan, İ. (2009). *Dünden bugüne Türk ailesi*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi.
- Fişek, G. O. (2018). *İlişki içinde "ben", kültür, aile, bireyselleşme ve psikanalitik arayışlar*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Fox, G. L. (1975). Love match and arranged marriage in a modernizing nation: mate selection in Ankara. *Journal of Marriage and the Family*, (37), 180–193.
- Giddens, A. (1994). *Mahremiyetin dönüşümü: Modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm*. İ. Şahin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2014a). *Modernite ve bireysel kimlik*. Ü. Tatlıcan (Çev.). İstanbul: Say Yayınları.
- Giddens, A. (2014b). *Mahremiyetin dönüşümü: modern toplumlarda cinsellik, aşk ve erotizm*. İ. Şahin (Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Gittins, D. (2011). *Aile sorgulanıyor*. T. Erdem (Çev.). İstanbul: Pencere Yayınları.
- Glaser B. G. ve Strauss, A. L. (1967). *The discovery of the grounded theory*. Chicago.
- Hart, K. (2011). *Modernliği dokumak: bir Anadolu köyünde hayat, aşk, emek*. E. Gen (Çev.). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Hortaçsu, N. (2007). Family- versus couple- initiated marriages in Turkey: similarities and differences over the family Life cycle. *Asian Journal of Social Psychology*, (10), 103-116.
- İmamoğlu, O. (1993). Değişen dünyada değişen aile-içi roller, *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 1, 58-68.
- İmamoğlu, O. (1995). Değişim sürecinde aile: evlilik ilişkileri, bireysel gelişim ve demokratik değerler. *1994 Aile Kurultayı*, 33-51, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Irwin, S. (2000). Patterns of change in family and household structure and resourcing: an overview, cAVA workshoptwo: *Statistics and Theories for Understanding Social Change*, Online.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi. Kültürel psikoloji*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Koç, İ. (2014). Türkiye’de aile yapısının değişimi: 1968- 2011, Ed: Mustafa Turğut ve Semiha Feyzioğlu, *Türkiye Aile Yapısı Araştırması Tespitler, Öneriler, Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 07*, İstanbul: T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, 24- 48.
- Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyoloji ve antropolojiye niteliksel yöntem ve araştırma*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Lesthaeghe, R. (1983). A century of demographic and cultural change in western europe: an exploration of underlying dimensions. *Population and Development Review*, (9), 411-435.
- Lesthaeghe, R. (1992). The second demographic transition in western countries in IUSSP-IRP, Oppenheim M. K. ve Jensen A. *Gender and Family Change*, Oxford: Clarendon Press, 17-62.
- Lesthaeghe, R. ve Meekers, D. (1986). Value changes and the dimensions of familism in the european community. *European Journal of Population*, (2), 225–268.
- Lesthaeghe, R. ve Surkyn, J. (1988). Cultural dynamics and economic theories of fertility change. *Population and Development Review*, (24), 1–45.
- Luhmann, N. (1995). Aşk ve evlilik: çoğalmanın düşünyapısı”. A. Kıran (Çev.), *Cogito, Yapı Kredi Yayınları*, İstanbul, (4), 217-224.

- Morgan, L. H. (2015). *Eski toplum*, Ü. Oskay (Çev.). İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Miles, M. ve Huberman, M. A. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*. 2. ed.,Thous and Oaks, CA: Sage.
- Neuman, W. L. (2016). *Toplumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar.1-2.S.* Özge (Çev.). Ankara: Yayınodası Yayıncılık.
- Nüfusçu, G. A. ve Yılmaz, A. (2012). Evlilik pratiklerinin dönüşüm/yeniden üretim sürecinde evlendirme programları. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (16), 23-48.
- Önder Erol, P. (2018), Toplumsal Değerler Sistemleri Olarak Ailecilik ve Bireyciliğin Doğurganlık Üzerine Yansımaları, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19 (35), 869-891.
- Özyürek E. (2006). *Nostalgia for the modern: state secularism and everyday politics in Turkey*. Durham: Duke University Press.
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel Yaklaşımlar*. D. Bayrak, H. B. Arslan, Z. Akyüz (Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Sancar, S. (2013). *Erkeklik: imkansız iktidar: ailede, piyasada ve sokakta erkekler*, İstanbul: Metis.
- Scott, J. (2006), *Family and gender roles: how attitudes are changing*. GeNet Working Paper No. 21.
- Sezen, L. (2005). Türkiye’de evlilik biçimleri, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (27), 185-195.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve kültür*. T. Birkan (Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- De Sousa, R. (2019). *Aşk*. F. Öz (Çev.). Ankara: Dost.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2011). *Türkiye’de aile yapısı araştırması*. Ankara: Afşaroğlu Matbaacılık.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, T.C. (2014) *Türkiye’de aile yapısı araştırması 2006*. (Araştırma ve Sosyal Politika Serisi 01 Gözden Geçirilmiş İkinci Basım). Ankara: Uzerler Matbaacılık.
- Teddle, C. ve Yu, F. (2007). Mixed methods sampling: a typology with examples, *Journal of Mixed Methods Research*, 1(1): 77-100.
- Tekçe, B. (2004). Paths of marriage in Istanbul: arranging choices and choice in arrangements *Ethnography*, 5 (2): 173–201.
- Tezcan, M. (2000). *Türk ailesi antropolojisi*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Tunçbilek, E. ve Ulusoy, M. (1987). Türkiye’de akraba evlilikleri ve çocuk ölümlerine , etkisi, *Nüfus Bilim Dergisi*, (19), 7-26.
- TÜİK İstatistik Kurumu (2017). Ankara. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=27593>.
- TÜİK İstatistik Kurumu (2020). Evlenme ve Boşanma İstatistikleri, 2019. Ankara. Erişim adresi: <https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33708>
- Van De Kaa, D. J. (1987). Europe’s second demographic transition. *Population Bulletin*, (42), 2-57.
- Yavuz, Ş. (2015). Ataerkil egemen erkeklik değerlerinin üretiminde kadınların rolü: Trabzon örneği. *Fe Dergi: Feminist Eleştiri*, 7(1), 117-130.
- Yavuz, S. ve Gündüz, O. (2015). Türkiye’de evlilik tercihleri. Erişim adresi: <http://ailetoplum.aile.gov.tr/data/54292ce0369dc32358ee2a46/t%C3%BCrkiyede%20evlilik%20tercihleri%20ara%C5%9Ft%C4%B1rmas%C4%B1%202015.pdf>
- Yıldırım A. ve Şimşek, H. (2013). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, M. E. (2017), *Yeni bir hayat kurmak. Kadınlar anlatıyor: babalık, evlilik, boşanma*, İstanbul: İletişim Yayınları.